

Tolstoy Leo

Lapsuus, Poika-ikä, Nuoruus

II

Лев Толстой

Lapsuus, Poika-ikä, Nuoruus II

«Public Domain»

Толстой Л. Н.

Lapsuus, Poika-ikä, Nuoruus II / Л. Н. Толстой — «Public Domain»,

© Толстой Л. Н.
© Public Domain

Содержание

POIKA-IKÄ	5
I	5
II	9
III	12
IV	15
V	16
VI	18
VII	20
VIII	22
IX	24
X	26
XI	28
XII	31
XIII	33
XIV	34
XV.	36
XVI	38
XVII	41
XVIII	43
XIX	46
Конец ознакомительного фрагмента.	47

Tolstoy Leo, graf

Lapsuus, Poika-ikä, Nuoruus

II / Poika-ikä, Nuoruus

POIKA-IKÄ

I

KYYTIMATKA

Taas on kahdet ajoneuvot Petrovskin portaiden edustalla; toiset niistä on peittovaunut ja niihin istuutuu Mimmi, Katinka ja Ljubotshka, sisäpiika ja itse Jaakko pehtori, kuskipukille; toiset vaunut ovat vähäiset puolikatetut, joissa matkustamme me Volodjan kanssa ja äskettäin palkkapalvelijaksi otettu lakeija, Vasili.

Isä, jonka oli muutaman päivän kuluttua myöskin lähteminen Moskovaan, seisoo hatutta päin portailla ja ristinmerkeillä siunaa lähteviä.

"No, Jumala olkoon kanssanne! anna mennä!" Jaakko ja kuskit paljastavat päänsä ja siunaavat, vaununkoppa alkaa hypähdellä epätasaisella tiellä ja suuren alean koivut yksi toisensa perästä juoksevat meidän ohitsemme. Ei minua lainkaan sureta: henkinen katseeni ei viivy siinä minkä jätämme, vaan siinä mikä minua odottaa. Sen mukaan kuin raskaiden muistojen yhteydessä olevat esineet etenevät, nämä muistot kadottavat voimansa ja nopeasti vaihtuvat täynnä voimaa, tuoreutta ja toivoa oleviin elämänilon tunteihin.

Harvoin olen viettänyt – en sano iloisia, koska minua vielä hävettää antautua iloseksi, – vaan niin miellyttävän hyviä päiviä, kuin tämän matkustuksemme neljä päivää. Edessäni ei ollut äidin huoneen suljettua ovea, jonka ohitse en ollut voinut vavahtamatta kulkea, ei lukittua pianoa, jota ei kukaan lähestynyt ja johon ei kukaan edes katsahtanut ilman jonkinlaista pelkoa, – ei surupukuja (meillä kaikilla oli yllämme tavalliset matkavaatteet), ei mitään niistä esineistä, jotka elävästi muistuttaen ikipäiviksi menettämäämme vainajaa olisivat pakottaneet varomaan jokaista elämän ilmausta, koska sillä olisi ikäänkuin loukannut hänen muistoansa. Nyt sensijaan yhä uudet ihanat paikat ja esineet vetivät huomiotani puoleensa ja virkistivät minua, keväisen luonnon täyttäessä sielun nykyisyyden ilolla ja valoisilla tulevaisuuden toiveilla.

Ani varhain aamulla tuo säälimätön ja uudessa virassaan liiankin harras Vasili jo nykii vuoteen peitettä pois, vakuuttaen että jo on aika lähteä liikkeelle ja että kaikki jo on valmista. Ei enää auta kokoonkäpristyminen, ei viekasteleminen, ei suuttuminen, eikä rukoileminen että saisi edes neljänneksen tuntia jatkaa makeata aamu-unta; Vasilin päättäväisistä kasvoista näkyy selvästi, että hän on taipumaton ja aikoo vähintään kaksikymmentä kertaa nykäistä peitettä pois. Ei siis muuta kuin vuoteesta ylös ja pian pihalle peseytymään.

Eteisessä kiehuu jo teekyökki, jota eturatsastaja Mitjka, punasena kuin krapu puhaltelee hehkuksiin: pihalla on kosteata ja sumuista, tunkio höyryää; aurinko iloisilla, kirkailla säteillään valaisee itäistä taivaanpuoliskoa ja laajojen katoksien olkikattoja, jotka kasteesta helmeilevinä ympäröivät pihaa. Katoksien alla näkyvät hevosemme sidottuina appeitten eteen ja kuuluu niiden tasainen rouskunta. Jokin pörröinen halli, joka oli päivännousuksi laittautunut tunkiolle makaamaan, venyttelee laiskasti jäseniään, ja häntäänsä heiluttaen lähtee hiljaa lönköttämään toiselle puolelle pihaa. Toimielias emäntä aukasee narisevan veräjän, ajaa mietteissään olevia lehmiä kylän karjakujalle, josta jo kuuluu karjalauman töminä ja ammunta, ja vaihtaa jonkun sanan unisen

naapurivaimon kanssa. Hihat käärittyinä Filip kiertää ylös kiulua syvästä kaivosta ja läikytellen kaataa vettä tammiseen kaukaloon, jonka viereisessä lätäkössä vasta heränneet hanhet pöristelevät itseään; ja mielihyvällä minä katselen Filipin täysipartaisia, merkitseviä kasvoja ja noita paksuja suonia ja lihaksia, jotka jyrkästi piirtäytyvät hänen vankoilta paljaille käsilleen, kun hän tekee jonkun voimain ponnistuksen.

Väliseinän takaa, missä Mimmi oli tyttöjen kanssa nukkunut, missä me illalla juttelimme heidän kanssaan, kuuluu myös liikettä. Masha kulkee edestakasin nähtävästi ruuan valmistuksessa kantaen milloin mitäkin esineitä, joita hän koettaa meidän uteliailta katseillamme salata; yhä useammin ja useammin hän juoksee meidän ohitsemme, kunnes vihdoinkin ovi avataan ja me käsketään teetä juomaan.

Vasili, liiallisen virkainnon puuskassa, tekee tuon tuostakin hyökkäyksen huoneeseen, kantaa sieltä milloin minkin esineen ja kaikin tavoin koettaa saada meitä kiirehtimään lähtöämme. Hevoset ovat jo valjaissa ja maltittomasti jo helistävät kulkusiaan; kapsäkit, kirstut, laatikot ja rasiaiset pakataan uudestaan kokoon ja me asetumme paikoillemme. Mutta joka kerta pikkuvaunuihin tultuamme me löydämme kokonaisen vuoren istuimella, emmekä mitenkään voi ymmärtää kuinka tuo kaikki oli tätä ennen saatu sopimaan ja kuinka nyt voimme saada itsellemme tilaa; erittäinkin eräs pähkinäpuusta tehty kolmikulmaisella kannella varustettu teerasia, joka annettiin meille pikkuvaunuihin ja asetettiin minun alleni, saattoi minut mitä kiivaimpaan vastarintaan. Mutta Vasili sanoi, että se kyllä aikaa myöten painautuu ja minä olin pakotettu uskomaan.

Aurinko oli juuri kohonnut yhtäjaksoisen valkean pilven takaa, joka oli peittänyt idän taivaan, ja koko seutu kirkastui rauhallisen iloisaan valaistukseen. Kaikki oli niin ihanaa ympärillämme, ja sielussa oli niin kevyttä ja rauhallista... Tie kierteleveänä nauhana edessämme, kuivuneiden sänkipeltojen ja kasteessa kimaltelevien oraspeltojen välitse; tien syrjässä tapaamme siellä täällä jonkun juron pajupehkon tai jonkun nuoren koivun, jonka lehdet ovat hiirenkorvalla ja joka heittää pitkän, liikkumattoman varjon kuivuneen, savisen tien raitiolle ja lyhyelle ruoholle... Pyörien ja kulkusten yksitoikkoinen melu ei saa kiurujen laulua kuulumattomaksi, jotka visertelevät tien kummallakin puolella. Koin syömän vaunukankaan ja pölyn sekä eräänlaisen hapon haju, joka on ominainen meidän pikkuvaunuillemme, joutuu allekynteen ihanan aamutuoksun rinnalla, ja minä sielussani tunnen iloista levottomuutta, halua jotakin tehdä, – joka on todellisen nautinnon tunnusmerkki.

Minä en ollut ehtinyt suorittaa rukoustani kestikievarissa: vaan kun olen usein huomannut, että sinä päivänä, jolloin olen syystä tai toisesta unohtanut suorittaa tätä menoa, minulle aina sattuu jokin onnettomuus, niin nyt koetan parantaa erehdystäni: otan lakin päästäni, käännyn vaunujen nurkkaan, luen rukouksia, teen ristinmerkkiä takkini alla, ettei kukaan sitä näkisi. Mutta tuhannet eri esineet haihduttavat huomiotani, ja hajamielisesti minä moneen kertaan toistan samoja rukouksen sanoja.

Tuossa maantien vieressä kierteleväällä jalankävijäin polulla näkyy joitakin hitaasti eteenpäin matelevia olentoja: ne ovat toivioletkeläisiä. Heidän päänsä ovat käärityt likasiin huiveihin, selän takana on heillä tuohikontit, jalkojen ympäri on kiedottu likaset, ryysyiset rievut ja raskaat lapikkaat. Tahtiin heilutellen keppejensä ja meitä tuskin huomaten he hitain, raskain askelin liikkuvat eteenpäin toinen toisensa jäljessä, ja minun mieltäni kiinnittää kysymys: mitä varten ja minne he kulkevat? kauanko heidän vaelluksensa tulee kestämään ja milloin heidän pitkät varjonsa yhtyvät pajupehkon varjoon, jonka ohi he kohta kulkevat? Tuolla tulee vastaan täyttä kyytiä nelivaljakko. Ei mene kuin silmänräpäys ja nuo kasvot, jotka parin sylen välimatkalla ystävällisen uteliaasti katsoivat meihin, ovat jo sujahtaneet ohitsemme, ja tuntuu niin omituiselta ajatella, ettei näillä kasvoilla ole mitään yhteyttä minun kanssani ja että ehkä en tule niitä milloinkaan enää näkemään.

Tuossa astuu tien syrjässä kaksi hikistä pörhökarvaista hevosta siloineen, vetohihnat mäkivöiden alle pistettyinä ja selässä istuu nuori kyytimies, suurisaappaaiset jalat roikkuvat molemmin puolin hevosta, jonka säessä heiluu irtonainen luokka, tiukusen silloin tällöin tuskin kuuluvasti kilahdellessa. Kyytipojalla on lakki toisella korvalla ja hän vetelee jotain pitkää laulusäveltä. Hänen

kasvonsa ja koko olentonsa ilmasevat niin perin laiskaa, huoletonta tyytyväisyyttä, että minusta alkaa tuntua onnenhuipulta olla kyytimiehenä, palata kyydistä ja laulaa surullisia lauluja. Tuolla kaukana notkon takana häämöttää vaalean sinistä taivasta vastaan viheriäkattoinen maalaiskukko; tuolla näkyy kylä, herraskartanon punanen katto ja viheriöinen puutarha. Kuka asuu siinä talossa? onko siellä lapsia, isää, äitiä, opettajaa? Miksi emme lähtisi siellä käymään ja tutustuisi isäntäväen kanssa? Tuossa liikkuu eteenpäin pitkä jono tavattoman suuria kuormia, joita vetää paksujalkaiset, kylläiset kolmivaljakkohevoset, ja meidän on väistyminen tien syrjään päästäksemme ohitse. "Mitä viette?" kysäsee Vasili ensimmäiseltä kuorma-ajurilta, joka aisalla istuen ja piiskaansa huiskutellen kauan suu auki järjettömästi töllistelee meihin ja vastaa vasta silloin kuin ei enää voi häntä kuulla. "Mitä tavaraa on kuormana?" kysyy Vasili toisen kuorman kohdalla, jossa kuorma-ajuri makaa uuden vuodan alla. Vaaleaverinen, punanaamainen ja – partainen pää pistäytyy hetkeksi vuodan alta, välinpitämättömän halveksivasti katsahtaa meidän vaunuihimme ja vetäytyy jälleen näkyvistä; – ja minä ajattelen, että nämä kuorma-ajurit varmaankaan eivät tiedä keitä me olemme ja mistä ja minne me matkustamme...

Vajonneena noin puolentoista tunnin aikana monenlaisten havaintojen tekemiseen en huomaa lainkaan niitä käyriä numeroita, jotka ovat merkityt virstantolppiin. Mutta jo alkaa aurinko yhä kuumemmin paahtaa päähäni ja selkääni, yhä sakeampi pöly nousee tieltä, kolmikulmainen teerasian kansi alkaa yhä enemmän vaivata minua, muutan tuon tuostakin asemaani, mutta en pääse kuumuudesta, epämukavuudesta ja ikävyydestä. Nyt kääntyy koko huomioni virstantolppiin ja niiden käyriin numeroihin; teen erilaisia matemaattisia laskuja siitä kuinka pian voimme saapua seuraavaan kestikievariin. "Kaksitoista virstaa on kolmasosa kolmestakymmenestä kuudesta, mutta Lipotsin kestikievariin on neljäkymmentäyksi virstaa, siis olemme suorittaneet kolmanneksen matkasta ja kuinka paljon vielä?" j.n.e.

– Vasili hyvä, sanon minä huomattessani että hän alkaa torkkuen nuokkua kuskipukilla, – päästä minut kuskipukille. Vasili suostuu. Me vaihdamme paikkamme: hän alkaa heti kuorsata ja levittää itsensä niin, että vaunuissa ei ole enää paljon kenellekään tilaa; mutta minäpä korkeasta asemastani näen mitä ihanimman kuvan, nimittäin meidän neljä hevostamme, Liinakon, Husaarin, Vasemman aisahevoston ja Apteekkarin, jotka kaikki olen tutkinut vähimpiin erikoisuuksiin ja vivahduksiin asti.

– Miksi Husaari on nyt pantu oikealle puolelle eikä vasemmalle, Filip? kysyin vähän arasti.

– Husaariko?

– Ja Liinako taas ei mitään vedä, sanoin minä.

– Husaaria ei auta valjastaa vasemmalle, sanoo Filip panematta huomiota jälkimäiseen huomautukseeni: – se ei ole sellainen hevonen, että sitä kävisi vasemmalle valjastaminen. Vasemmalla pitää olla sellainen hevonen, joka sanalla sanoen on toisenlainen, mutta tämä ei ole sellainen hevonen.

Ja näin sanoen Filip kumartuu oikealle puolelle ja ohjaa nykien alkaa kaikin voimin piiskata Husaari parkaa häntään ja jalkoihin ja vielä jotenkin omituisella tempulla altapäin, ja vaikka Husaari ponnistaa kaikki voimansa, niin Filip ei lakkaa piiskaamasta ennen kuin tahtoo itse levähtää ja kallistaa lakkinsa käsittämättömästi syystä toiselle korvalle, vaikka se tähän asti oli erittäin hyvästi ja tanakasti hänen päässään istunut. Minäpä käytän hyväkseni tätä onnellista tilaisuutta ja pyydän Filipin antamaan ohjokset minulle. Hän antaa käteeni ensin yhden ohjaksen, sitten toisen; vihdoin siirtyy minulle kaikki kuusi ohjasta, vieläpä piiskakin, ja nyt olen täydellisesti onnellinen. Yritän kaikin tavoin matkia Filipiä ja kyselen kelpaako näin; mutta hän on aina vaan minuun tyytymätön; sanoo että milloin tämä milloin tuo ei vedä mitään, pistää kätensä minun kainaloitteni alta ja ottaa minulta ohjokset. Kuumuus yhä enenee, pikku hattarat alkavat paisua ja yletä yhä korkeammalle, ne yhtyvät ja saavat tumman harmaan varjon. Vaunujen ikkunasta pistetään sisälle pullo ja mytty; Vasili on merkkillisen ketterästi hypännyt vaunujen liikkeessä ollessa kuskipukilta ja tuonut meille piirakkaisia ja kaljaa.

Jyrkissä alamäissä me kaikki tulemme ulos vaunuista ja toisinaan juoksemme kilpaa siltaan asti, sillä aikaa kuin Vasili ja Jaakko jarrutettuaan pyöriä, molemmilta puolin tukevat vaunuja; ikäänkuin he saattaisivat pitää vaunuja pystyssä, jos ne ottaisivat kaataakseen! Sitten minä ja Volodja

siirrymme Mimmin luvalla peittovaunuihin, mutta Ljubotshka ja Katinka istuutuvat vaihteeksi pikkuvaunuihin. Nämä vaihdokset tuottavat tytöille suurta hupia, sillä heidän mielestään – ja syystä kyllä – pikkuvaunuissa on paljon hausempi olla. Kuumuuden aikana me joskus, metsän läpi ajaessamme jättäydymme pikkuvaunuinemme isoista vaunuista jälkeen, taittelemme vehreitä lehviä ja laitamme pikkuvaunuihin lehtimajan. Tämä liikkuva lehtimaja nyt täydessä vauhdissa saavuttaa isot vaunut ja Ljubotshka tällöin vinkuu hirmuisen kimakalla äänellä, minkä hän muistaa tehdä jokaisessa tilaisuudessa, joka vaan tuottaa hänelle suurta hupia.

Mutta tuossahan on jo kylä, jossa on aikomus syödä päivällistä ja levähtää. Jo tuntuu tuttu kyläinen tuoksu – haisee savulle, tervalle, lampaille, – alkaa kuulua puheääniä, askeleita, pyörien räminää; kulkustenkin ääni on jo toinen kuin avonaisella kentällä; kummallakin puolen tietä vilahtelee tuparakennuksia olkikattoinensa, veistelyinä kuisteillensa ja pikku ikkunoineen, joiden punasten tai sinisten ristikkojen takaa siellä täällä pistäytyy uteliaan akan pää. Tuossa on kylän poikasia ja tyttöjä paitasillaan: silmät selällään, kädet hajallaan he joko liikkumatta seisovat paikoillansa taikka paljain jaloin nopeasti vilistävät pölyisellä tiellä, ja Filipin uhkauksista huolimatta juoksevat ajoneuvojen jälessä, pyrkien kiipeämään vaunujen taa sidottujen matkakirstujen päälle. Tuossa juoksee miehiä esille kummallekin puolelle vaunuja, koettaen parhain sanoin ja liikkein vietellä matkustajia kukin omaan taloonsa. Tpruu! portti narahtaa ja me ajamme pihalle. Neljän tunnin levähdys ja vapaus!

II UKKONEN

Aurinko kallistuu länteen ja vinoilla kuumilla säteillään sietämättömästi paahtaa kaulaan ja poskiin; mahdotonta oli kajota vaunujen kuumentuneihin reunoihin; sakea tomu kohosi tieltä ja täytti ilman. Ei käynyt vähinkään tuulen henki, joka olisi tomua hajottanut. Meidän edellämme aina saman välimatkan päässä huojui tasaisesti vaunujen pölyttynyt kuomukatto, jonka takaa tuontuostakin näkyi kuskin piiska, hänen hattunsa ja Jaakon lakki. En minä tiennyt minne pääni pistää, eikä mikään voinut mieltäni kiinnittää, ei vieressäni istuvan torkkuvan Volodjan pölystä mustuneet kasvot, ei Filipin selänliikkeet, ei ajoneuvojemme pitkä varjo, joka vinottain juoksi meidän jäljessämme. Koko huomioni oli kääntynyt virstantolppiin, joista jo kaukaa otin vaaria, ja sitten pilviin, jotka oltuansa ensin hajalla taivaanrannassa nyt menivät tummiin varjoihin ja kokoontuivat yhdeksi suureksi mustaksi pilveksi. Joskus kumahteli kaukainen ukon jyriä. Ja tämäpä viimeinen seikka pani minut ylen maltittomasti odottamaan pikaista pääsyä kestiekievariin. Ukkonen herätti minussa sanomattoman raskaita tuskan ja pelon tunteita.

Lähimpään kylään oli vielä noin kymmenkunta virstaa, mutta suuri, tumma, sinisenpunerva pilvi, joka oli ties mistä ilmestynyt, liikkui ilman vähintäkään tuulta nopeasti meitä kohden. Vielä peittymätön aurinko valaisee kirkaasti sen synkkiä muotoja ja harmaita jonoja, jotka ylettyvät taivaanrantaan asti. Silloin tällöin välähtelee etäisyydessä salama ja kuuluu heikko, yhä kasvava ja lähestyvä jymy, joka vihdoin muuttuu katkonaiseksi yli koko taivaan ulottuvaksi jyriäksi. Vasili nousee kuskipukilta ja nostaa vaunujen kuomut, kuskit vetävät yllensä sadevaipat ja joka jyrähdyksellä ottavat lakin päästensä ja siunaavat itseänsä; hevoset pörhistävät korviaan, levittävät sieramiaan ikäänkuin haistaakseen raitista ilmaa, joka tulee lähestyvän pilven puolelta, ja entistä nopeammin vierivät vaunut pölyisellä tiellä. Oloni käy tuskalliseksi ja veri tuntuu nopeammin sykkivän suonissani. Nyt etumaiset pilvet jo alkavat peittää aurinkoa; nyt se jo viimeisen kerran pilkisti esille, valaisi kauhean synkän taivaanrannan ja peittyi. Koko seutu äkkiä muuttaa muotonsa ja synkistyy. Kas kuinka haapametsäkin jo värähtelee; lehdet saavat jonkinlaisen vaalahtavan värin, joka kirkaasti piirtäytyy punasensinervää pilveä vastaan, ne suhisevat ja pyöriävät; suurten koivujen latvat alkavat huojua ja kuivia heinätupsuja lentelee tien yli. Mustat ja valkorintaiset pääskyt, aivan kuin tahtoisivat pysäyttää meidät, liitelevät vaunujemme ympäri lentäen ihan hevosen rinnan alitse; varikset haralla siivin kiitävät vinokaria myötätuuleen; nahkapolstan alareunat, jolla me olemme suojeltu, alkavat kohoella, päästävät luoksemme kosteita tuulispäitä ja lepattavat, Salama välähtää juuri kuin vaunujemme kohdalla, häikäsee näön ja hetkeksi valaisee harmaan kankaan, sen reunustuksen ja nurkkaan painautuneen Volodjan. Samassa tuokiossa jyrähtää ihan päämme kohdalla mahtava ukkonen, joka ikäänkuin yhä korkeammalle ja korkeammalle, laajemmalle ja laajemmalle nousten ja yhä koveten vihdoin korvia täräyttävästi pamahtaa ja panee jokaisen säikähdyksestä pidättämään henkeä. Se on Jumalan viha! kuinka paljon runollisuutta on tuossa rahvaan ajatuksessa.

Pyörät pyöriävät yhä pikemmin: Vasilin ja Filipinkin selästä päättäen he kumpikin myöskin pelkäävät. Vaunut kiitävät nopeasti alamäkeen ja nyt jo kolahtelevat sillan lautoihin; minä en uskalla liikahtakaan, vaan odotan joka hetki meidän kaikkien perikatoa.

Tpruu! paallikas irtausi ja yhtämittäisistä, korvia tärisyttävistä jyrähdyksistä huolimatta me olemme pakotetut pysäyttämään sillalle.

Kurottaen pääni vaunujen ikkunasta minä sydämeni pamppaillessa toivottomana seuraan Filipin paksujen, mustien sormien liikkeitä. Kiirehtimättä hän laittaa silmukan ja oikasee vetohihnat, sylsäillen sivuhevosta milloin kyynärpäällään, milloin piiskan varrella.

Tuskan ja pelon tunteet kasvoivat minussa ukkosien mukana, mutta kun sitten tuli tuo jylhä äänettömyyden hetki, joka tavallisesti käy kovimman pamauksen edellä jännityin siihen määrään, että varmaan olisin kuollut mielenkuuhuun, jos tämä tila olisi vielä kymmenenkin minuuttia kauemmin

kestänyt. Juuri sillä hetkellä ilmestyi sillan alta äkkiä jokin likasen ryysyiseen paitaan puettu ihmisolento, järjettömät kasvot turponeina, pää paljaana, kerittynä, epävakaisesti heiluvana, jalat jänteettöminä ja väärinä, – ja pisti vaunujen sisään jonkinlaisen punasen, kiiltävän kädentyngän.

"Armollinen herra! antakaa roponen raajarikkoiselle! Jumala on teitä palkitseva!" kuului kivulloinen ääni, ja kerjäläinen tekee joka sanallensa ristinmerkin ja kumarruksen.

En voi kielin kertoa sitä värisyttävää kauhua, joka tällä hetkellä tärisytti sieluani. Tukkaani pörhöstytti ja silmäni tuijottivat pelosta sekavina kerjäläiseen...

Vasili, jonka tehtävänä oli almujen jakeleminen matkan aikana, neuvoa Filipiä miten paallikas on kiinnitettävä, ja vasta sitten kun kaikki on valmista ja Filip ohjaa käteensä kooten jo kiipee kuskipukille, alkaa Vasili kaivella sivutaskuansa. Mutta juuri kun me lähdemme liikkeelle pysähtyvät hevoset silmiä sokaisevan salaman vuoksi, joka hetkeksi täyttää tulisella valollaan koko notkon. Ja heti sen jälkeen seuraa niin armoton ukon jyrähdys, että on kuin koko taivas sortuisi meidän ylitsemme. Tuuli yltyy vieläkin: hevosten harjat ja hännät, Vasilin kauhtana ja polstan liepeet hulmuavat samaan suuntaan ja epätoivoisesti viuhkuvat raivokkaiden tuulispäiden puuskauksissa. Kuomun nahkaiselle pinnalle putosi suuri sadepisara... putosi toinen, kolmas, neljäs, ja äkkiä rupesi joku ikäänkuin rummuttamaan päämme päällä ja koko seutuun levisi tasainen sateen kohina. Vasilin kyynäspäiden liikkeistä näin hänen päästävän auki kukkaroansa: kerjäläinen yhä siunaten ja kumarrellen, juoksi ihan pyörien vieressä, että saattoi milloin tahansa ruhjoutua niiden alle. "Anna Kristuksen tähden!" Vihdoin lentää kuparikolikoita ohitsemme ja tuo onneton olento läpikastuneessa paidassansa, joka tuskin peittää hänen laihoja jäseniään, pysähtyy tuulessa huojuen keskelle tietä kolikkoa etsimään ja katoaa näkyvistämme.

Vinosti tuleva sade, jota ankara tuuli ajoi, kaatoi vettä kuin ämpäristä; Vasilin pörhöisestä selästä vuoti vesi mutaiseen lätäkköön, joka oli muodostunut nahkaiselle polstalle. Pöly, joka aluksi oli palleroitunut muuttui veteläksi liaksi, joka tarttui pyöriin, ja savisissa raitioissa alkoivat mutaiset virrat juosta. Salama välähteli leveämmin ja kalpeammin ja ukkosen jyrinä ei sateen tasaisessa kohinassa enää tuntunut niin kauhistavalta.

Mutta nyt sade jo hienonee: pilvet alkavat muodostua lainehtiviksi, ne kuuluvat siitä kohden missä auringon pitäisi olla, ja harmaan vaaleiden reunojen läpitse näkyy jo hiukan sinistä taivasta. Hetken kuluttua paistaa auringon arka säde tien lätäkköihin, hienoihin sadejuoviin ja puhdistuneeseen, loistavaan maantieruuhon. Musta pilvi peittää nyt yhtä uhkaavasti vastapäistä taivaan puolta, mutta minä en enää pelkää sitä. Tunnen sanomattoman iloista, toivorikasta elämänonnea, johon raskas pelontunne on äkkiä vaihtunut. Sieluni hymyilee niinkuin virkistynyt, ilahtunut luonto. Vasili kääntää alas kauhtanansa kauluksen, ottaa hatun päästänsä ja pudistaa siitä veden; Volodja irrottaa polstan; minä kurottaudun kuomusta ja ahmin sisään tuoretta, henkevää ilmaa. Kiiltäväksi puhdistunut katettujen vaunujen katto keikkuilee taas edessämme matkakirstuilleen, hevosten selät, mäkivyöt, ohjat, pyöränvanteet – kaikki on märkää ja kiiltää auringon säteissä, kuin olisi lakeerattu. Toisella puolella tietä on silmäkantamaton kesantopelto, jonka ainoastaan siellä täällä pienet notkelmat katkasevat. Pellon märkä multa ja ruohot loistelevat, ja tummana mattona se ylettyy aina taivaanrantaan asti; toisella puolella on haapametsä sekasin pähkinäpuiden ja tuomien kanssa. Se seisoo ikäänkuin onnesta yltäkyläisenä, ei yksikään lehti liikahda, ja hitaasti putoilevat sen pestyiltä oksilta sateen kirkkaat pisarat toiskesäisille kuivuneille lehdille. Kaikilta puolin kohoilevat iloisesti visertäen ja taas nopeasti laskeutuvat töyhtökiurut; kosteissa pensaikeissa kuuluu pikku lintujen puuhaileva liike ja metsän keskeltä kajahtelee käen kukunta. Niin valtaava on tämä metsän ihana haju kevään ukkosen jälkeen, koivun, orvokin, mädänneen lehden, kantosienen, tuomen kukkain tuoksu, etten enää voi pysyä istumassa, vaan hypään vaunuista, juoksen pensaikeeseen ja välittämättä siitä, että sadepisarat kastelevat minua, tahtelen kukkivan tuomen märkiä terttuja, löyhyyttelen niitä vasten kasvojani ja nautin niiden hurmaavaa tuoksua. Välittämättä edes siitä, että saappaihini hinautuu suuret likakönttäreet ja että sukkani ovat läpimärät, minä juoksen pitkin läiskyviä lätäköitä katettujen vaunujen akkunalle.

– Ljubotshka! Katinka! huudan minä antaen sinne muutamia kukkaterttuja: – katsokaa kuinka ihanaa!

Tytöt kiljasevat ihastustaan ilmaistakseen; Mimmi huutaen käskee poistumaan, etten joutuisi vaunujen alle.

– Ei, mutta haistahan sinä, kuinka ihanalta se tuoksuaa, huudan minä.

III

UUSI KATSANTOTAPA

Katinka istui vieressäni pikkuvaunuissa ja sievä pää kumarassa katseli mietteissään pyörien alta pois juoksevaan pölyiseen maahan. Minä silmäilin häntä mitään puhumatta ja ihmettelin sitä surullista ilmettä, jossa ei enää ollut mitään lapsellista, ja jonka ensi kerran näin hänen ruusuisilla pikku kasvoillansa.

– No nythän jo pian pääsemme Moskovaan, sanoin minä: – mimmoisen luulet sen oikein olevan?

– En tiedä, hän vastasi haluttomasti.

– Sanohan nyt sentään: luuletko sen olevan Serpuhovia suuremman vai pienemmän...

– Mitä?

– En minä mitään.

Mutta sen vainun nojalla, jonka mukaan toinen ihminen arvaa toisen ihmisen ajatuksia ja joka on keskustelun johtolankana, Katinka ymmärsi että minua loukkasi hänen välinpitämättömyytensä; hän nosti päänsä ja katsahti minuun.

– Onko isä teille sanonut, että me tulemme asumaan mummon luona?

– On; mummo tahtoo asettua ihan meidän kanssamme asumaan.

– Kaikkienko?

– Tietysti; me tulemme asumaan yläkerrassa toisella puolella, te toisella puolella; mutta isä sivurakennuksessa; päivällistä tulemme syömään kaikki yhdessä, alhaalla mummon luona.

– Äiti sanoo, että mummo on semmoinen ylpeä – vihanen?

– Eikö mitä! Se vaan näyttää niin alussa. Kyllä se on vähän mahtava, mutta ei yhtään vihanen; päinvastoin se on hyvin hyvä ja ilonen. Olisitpa nähnyt millaiset tanssikemut oli hänen nimipäivänään!

– Pelkään häntä sentäänkin, vaikka kuka tietää tulemmeko me ollenkaan... Katinka äkkiä vaikenä ja vaipui jälleen mietteihinsä.

– Mitä niin? kysyin minä levottomana.

– Ei mitään, muuten minä vaan.

– Ei, mutta sinä sanoit "kuka tietää"...

– Niin, mitä sinä sanoitkaan niistä mummon kemuista?

– Jaa-a, paha ettette olleet siellä; vieraita oli hirveästi, noin tuhat ihmistä, soittokunta, kenraaleja, ja minäkin tanssin... Katinka! sanoin minä äkkiä keskeyttäen kuvaukseni – ethän sinä kuuntelekaan!

– Kuuntelenpa; sinä sanoit, että sinäkin tanssit.

– Miksi olet niin ikävä?

– Pitäisikö aina olla ilonen.

– Niin, mutta sinä olet hyvin muuttunut siitä asti kuin tulimme Moskovasta. Sanoppa todenperästä, lisäksi minä päättäväisesti hänen puoleensa kääntyen: miksi olet tullut tuommoiseksi kummalliseksi?

– Mikä kummallinen minä olen? vastasi Katinka vilkkaasti, joka todisti että huomautukseni oli kiinnittänyt hänen mieltänsä: – en minä ole ollenkaan kummallinen.

– Niin, mutta et sinä ole sellainen kuin ennen, jatkoin minä: – ennen näkyi, että olit yhtä meidän kanssamme, ja pidit meitä omaisinasi ja rakastit meitä niinkuin mekin sinua, mutta nyt olet tullut niin totiseksi ja etenet meistä...

– Ei yhtään...

– Ei, annas kun sanon loppuun, keskeytin minä ja aloin tuntea pientä kutkutusta nenässäni, mikä tavallisesti käy minulla kyynelien edellä, jotka kauan pidätetyn sydämenajatuksen lausuminen

aina nostaa silmiini: – sinä etenet meistä, puhelet ainoastaan Mimmin kanssa, aivan kuin et meistä tahtoisi tietääkään.

– No eihän käy laatuun aina pysyä muuttumattomanakaan; pitäähän joskus muuttuakin, vastasi Katinka, jolla oli tapana selittää kaikki jonkinlaiseksi fatalistiseksi välttämättömyydeksi, kun ei tiennyt mistä puhua.

Muistan hänen kerran riitaantuneen Ljubotshkau kanssa, joka oli sanonut häntä tyhmäksi tytöksi. Siihen hän oli vastannut: eipä kaikki voi olla viisaitakaan, pitää olla tyhmiäkin. Mutta minua ei nyt tyydyttänyt tuo vastaus, että pitäähän muka joskus muuttuakin ja minä kuulustelin häntä edelleen:

– Mistä syystä pitää joskus muuttua?

– Emmehän voi aina yhdessä asua, vastasi Katinka hiukan punastuen ja tarkasti tähystäen Filipin selkää. – Äiti kyllä saattoi asua teidän äiti vainajanne luona, joka oli hänen ystävänsä; mutta jumalaties sopivatko he nyt yhteen kreivittären kanssa, joka kuuluu olevan niin vihanen! Ja muutenkin, pitäähän meidän joskus kuitenkin erota: te olette rikkaat – teillä on Petrovskin kartano, mutta me olemme köyhät – mammalla ei ole mitään. "Te olette rikkaat – me olemme köyhät": nuo sanat ja niiden yhteydessä olevat käsitteet näyttivät minusta tavattoman kummallisilta. Köyhiä saattoivat silloisen ymmärrykseni mukaan olla ainoastaan kerjäläiset ja talonpojat, enkä minä voinut mielikuvituksessani mitenkään sovittaa tuota köyhyyden käsitettä sulavaliikkeiseen ja sievään Katinkaan. Jos Mimmi ja Katinka olivat aina meillä asuneet, niin he minusta nähden olivat aina vastakin asuvat meillä ja kaikki oli välillämme tasaan jaettava. Eihän muuten saattanut ollakaan. Mutta nyt alkoi tuhansia uusia, epäselviä ajatuksia heidän asemansa yhdenvertaisuudesta kierrellä päässäni, ja se, että me olemme rikkaita ja he köyhiä, hävetti minua niin, että punastuin enkä voinut edes katsahtaa Katinkaan.

"Suurikin asia että me olemme rikkaita ja he köyhiä!" ajattelin minä, – "ja miten ihmeessä siitä pitää muka olla seurauksena ero! Miksi emme jakaisi tasan kaikkia mitä meillä on?" Mutta samalla ymmärsin, ettei Katinkan kanssa käy puhuminen tästä asiasta ja jokin käytännöllinen vaisto, vastahakaan noille järkiperaisille mietteille, jo puhui minulle, että hän on oikeassa ja että olisi sopimatonta selittää hänelle ajatustani.

– Voiko todella olla että sinä lähdet meiltä? sanoin minä: – kuinka me sitten rupeamme elämään erillämme?

– Minkä sille taitaa, on se minustakin paha; mutta jos niin käy, niin kyllä minä tiedän mitä minä teen...

– Rupeat näyttelijättäreksi... se on hulluutta! sanoin minä väliin, tietäen että näyttelijättäreksi rupeaminen oli hänen lempituumansa.

– Ei, tuota minä puhuin ollessani vielä pieni...

– No mitäs sinä sitten teet?

– Menen luostariin ja rupean elämään siellä, rupean käymään mustassa puvussa, samettimyssy päässä.

Katinka purskahti itkuun.

Oletteko lukija sattunut joskus eläessänne äkisti huomaamaan, että alatte katsoa kaikkia asioita ihan toisin silmin, kaikki siihen asti näkemänne esineet äkkiä kääntyvät teitä kohden toiselta tuntemattomalta puolelta? Sentapainen siveellinen muutos tapahtui minussa ensi kerran juuri tämän meidän matkamme aikana, mistä siis luenkin poikaikäni alkaneen.

Ensi kerran tuli päähäni selvä ajatus siitä, ettemme me yksin, s.o. meidän perheemme, elä maailmassa, etteivät kaikki ihmisten harrastukset pyöri meidän ympärillämme, vaan että on olemassa toinen ihmisten elämä, joilla ei ole mitään yhteistä meidän kanssamme, – jotka eivät huolehdi meidän asioitamme ja joilla ei edes ole mitään käsitystä meidän olemassaolostamme. Tietysti ennenkin tiesin tämän asian; mutta en tiennyt niinkuin nyt sain tietää, en tuntenut sitä niinkuin nyt.

Ajatus muuttuu vakaumukseksi ainoastaan yhdellä määrättyllä tavalla, ja se tapa on usein aivan äkkiarvaamaton ja omintakeinen verraten niihin tapoihin, joilla muut tulevat samaan vakaumukseen.

Keskustelu Katinkan kanssa, joka oli kovasti liikuttanut minua ja pakottanut ajattelemaan hänen tulevaisuuttansa oli minulle tämmöisenä ylimenona. Silmäillessäni kyliä ja kaupunkeja, joiden ohi matkustimme, joissa jokaisessa asui ainakin yhtä suuri perhe kuin meidän, – nähdessäni naisia, lapsia, jotka hetken uteliaina katsoivat meidän ajoneuvojamme ja sitten ainiaaksi katosivat näkyvistämme, – talonpoikia, puotilaisia, jotka eivät ainoastaan olleet kumartamatta meille niinkuin olin tottunut näkemään Petrovskissa, vaan eivät edes katsahaneet meihin, – juolahti ensi kerran mieleeni kysymys: mikä siis voi olla heidän harrastustensa esineenä, elleivät he ollenkaan välitä meistä? Ja siitä kysymyksestä heräsi muita kysymyksiä: miten ja millä he elävät, kuinka kasvattavat lapsiansa, opettavatko heitä, päästävätkö leikkimään, miten rankaisevat j. n.e.

IV MOSKOVASSA

Moskovaan tultuani tämä katsantotapani muutos tuli vieläkin tuntuvammaksi.

Ensi kerran kohdatessani mummoa, kun näin hänen ryppyiset, laihat kasvonsa ja sammuneet silmänsä, vaihtui orjamainen kunnioitukseni ja pelkoni säälintunteeseen; mutta kun hän suudellessaan Ljubotshkaa purskahti itkuun aivan kuin hänen edessään olisi ollut hänen rakastetun tytär-vainajansa ruumis, vaihtui minussa rakkaudenkin tunne sääliin. Minusta tuntui pahalta nähdä hänen suruansa meitä kohdatessaan; selvästi tuntui, että me itse emme olleet mitään hänen silmissään, – että olimme hänelle rakkaat ainoastaan muiston vuoksi; tunsin, että hänen suudellessaan minun poskiani, hänellä oli vaan yksi ainoa ajatus: häntä ei ole, hän on kuollut, en näe häntä enää milloinkaan!

Isä, joka Moskovassa ei välittänyt meistä melkein ollenkaan ja, aina huolestuneen näkösenä, ilmestyi luoksemme vaan päivällisaikoina mustassa verkanutussa taikka hännystakissa, – isä, ynnä hänen suuret, avonaiset kauluksensa, hänen yönuttunsa, hänen asiamiehensä, voutinsa, kävelynsä ja metsästyksensä, olivat paljon kadottaneet minun silmissäni. Karl Ivanovitsh, joka oli äkkiä ties mistä syystä saanut päähänsä vaihtaa kunnianarvoisen ja minulle tutun kaljunsä punertavaan peruukkiin, jonka, melkein keskeltä päätä, jakoi kahtia rihmasauma, tuntui minusta niin kummalliselta ja naurettavalta, että ihmettelin kuinka en ennen ollut tuota naurettavaa puolta huomannut.

Myöskin tyttöjen ja meidän väleihin ilmestyi jonkinmoinen raja-aita; sekä heillä että meillä oli jo omia salaisuuksiamme; he ikäänkuin ylpeilivät edessämme hameinensa, jotka olivat käyneet pitemmiksi, ja me taas housunlahkeinemme. Mitä Mimmiin tulee, niin hän ilmestyi ensimmäisenä sunnuntaina päivällisille niin komeassa puvussa ja semmoisia nauhasia päässä, että heti näkyi että nyt emme enää ole maalla, ja että kaikki on täällä menevä ihan toisin kuin siellä.

V VANHEMPI VELJENI

Olin ainoastaan vuotta ja muutamia kuukausia nuorempi Volodjaa; me olimme kasvaneet, opiskelleet ja leikkineet aina yhdessä. Meidän välillämme ei tehty vanhemman ja nuoremman erotusta; mutta juuri niinä aikoina, joista nyt puhun, aloin ymmärtää ettei Volodja kelpaa minulle toveriksi ikänsä, halujensa ja taipumustensa puolesta. Näyttipä vielä siltä kuin olisi Volodja itsekin tuntenut vanhemmuuttansa ja ylpeilyt siitä. Tämmöinen ehkä valheellinenkin vakaumus herätti minussa itsetunnon, joka loukkaantui jokaisesta hänen kosketuksestaan. Jokaisessa asiassa hän oli minun yläpuolellani: huveissa, opinnoissa, riidoissa, käyttäytymisen taidossa, ja kaikki työnsi minua hänen luotansa ja sai minun tuntemaan käsittämättömiä siveellisiä kärsimyksiä. Jos silloin kuin Volodjalle ensi kerran tehtiin hollantilaisia poimupaitoja, olisin suoraan sanonut minua suuresti harmittavan etten minä ole sellaisia saanut, niin varmaan olisi minun ollut helpompi olla enkä olisi kuvaillut, että Volodja suoristaessaan kauluksiensa päitä, teki sitä ainoastaan minua loukataksensa.

Minua kiusasi erittäinkin se, että Volodja näytti toisinaan kyllä ymmärtävän minua, vaan koettavan sitä peittää.

Kuka ei ole huomannut niitä salaisia, sanattomia suhteita, jotka ilmaantuvat jossakin hymyn vivahduksessa, liikkeessä tai katseessa ihmisten kesken, jotka aina yhdessä elävät ja asuvat, kuten veljesten, ystävyksien, miehen ja vaimon, herran ja palvelijan kesken, erittäinkin kun nämät ihmiset eivät ole toisilleen kaikessa avomieliset. Kuinka paljon puoleksi lausuttuja toivomuksia, ajatuksia ja pelkoa tulla ymmärretyksi – ilmeneekään yhdessä ainoassa satunnaisessa katsahduksessa, kun silmä arasti ja epävarmasti kohtaa silmän!

Mutta ehkä minua petti tässä suhteessa liiallinen herkkyyys ja eristelemisen taipumus; ehkä Volodja ei lainkaan tuntenutkaan sitä mitä minä, Hän oli äkkipikainen, avomielinen ja harrastuksissaan epävakainen. Innostuen mitä erilaisimpiin seikkoihin hän tavallisesti koko sielullaan antautui niihin.

Toisinaan hän esimerkiksi sai halun pikku kuvien kokoamiseen: hän piirusteli niitä itse, osteli kaikilla rahoillaan, kiusasi niitä piirustuksen-opettajaltaan, isältä, mummolta: toisinaan hän taas innostui esineihin, joilla koristeli työpöytänsä, ja keräili niitä silloin talon joka nurkasta; joskus taas antautui lukemaan romaaneja, jotka hän salaa hankki käsiinsä ja lueskeli niitä yöt päivät... Minä innostuin ehdottomastikin samoihin asioihin; vaan olin liian ylpeä kulkeakseni hänen jälkiä, ja liian nuori ja epäitsenäinen valitakseni oman tien, mutta en mitään niin kadehtinut kuin Volodjan onnellista, jalomielisen avomielistä luonnetta, joka erittäin selvästi tuli ilmi keskinäisissä riidoissamme. Tunsin hänen menettelevän hyvin, vaan en voinut menetellä niinkuin hän.

Kerran, mitä kovimman pöytäkorukapine-innostuksen aikana, minä tulin hänen pöytänsä luo ja rikoin vahingossa tyhjän kirjavan lasipullosen.

– Kuka on sinua pyytänyt kajoamaan minun tavaroihini, sanoi Volodja tullen huoneeseen ja huomaten epäjärjestyksen, jonka olin aikaansaanut hänen pöytänsä moninaisten koristeiden symmetriassa: – ja missä on pullo?.. varmaankin sinä...

– Pudotin vahingossa; se meni rikki, vähät siitä?

– Älä ikinä *uskalla* kajota kapineihini, sanoi hän pannen kokoon särjettyä pulloa ja murhemielin katsellen sirpaleita.

– Sinä ole vaan niin hyvä, *eläkö komenna*, vastasin minä. – Jos särin, niin särin; suurikin asia! Ja minä hymähdin, vaikken ollenkaan tuntenut siihen halua.

– Niin, sinulle se ei ole suurikaan asia, mutta minulle on, jatkoi Volodja nytkäytellen olkaansa, jonka tavan hän oli isältä perinyt: – ensin särkee ja sitten vielä nauraa, inhottava *nulikka*.

– Minä olen nulikka, mutta sinä olet iso ja tyhmä.

– En aijo kiistellä sinun kanssasi, sanoi Volodja hiukan lykäten minua: – mene matkaasi!

- Älä tuuppaile.
- Mene matkaasi
- Sanoinhan sinulle: älä tuupaa!

Volodja kävi käteeni ja tahtoi vetää minua pöydän luota: mutta minä olin jo ylimpään huippuun kiihottunut: tartuin pöydän jalkaan ja kaasin nurin koko pöydän: "siinä on sinulle!" – ja kaikki posliini- ja kristalli-esineet lentelivät kilahdellen lattialle.

- Inhottava nulikka!.. huusi Volodja koettaen pelastaa putoavia kapineita.

"No nyt on kaikki välillämme loppunut, ajattelin minä tullessani huoneesta: me olemme ikipäiviksi riitaantuneet."

Iltaan asti emme puhuneet toistemme kanssa; tunsin itseni syylliseksi, pelkäsin katsahtaa häneen ja koko päivään en voinut mitään tehdä; Volodjan sitävastoin kävi tunnilla hyvin ja hän tavallisuuden mukaan jutteli ja naureskeli päivällisen jälkeen tyttöjen kanssa.

Heti kun opettaja oli lopettanut tunnin, läksin minä huoneesta: minua kammotti, hävetti ja tuntui epämukavalta jäädä kahden veljen kanssa. Historian iltatunnin jälkeen otin vihot ja suuntausin ovelle. Mennessäni Volodjan ohitse, vaikka minua halutti pysähtyä ja tehdä hänen kanssaan sovinto, minä päinvastoin rypistin silmäni ja tein kasvoni vihasiksi. Volodja samassa nosti päätään ja tuskin huomattava, hyväntahtoinen pilahymy huulilla, rohkeasti katsahti minuun. Meidän katsemme kohtasivat toisensa ja minä ymmärsin hänen ymmärtävän minua ja myös sitä, että minä ymmärrän, että hän ymmärtää, mutta jokin vastustamaton tunne saattoi minut kääntymään pois.

– Nikolenka! sanoi hän minulle aivan yksinkertaisella eikä lainkaan isällisellä äänellä: – ei viitsitä olla vihaset. Anna anteeksi, jos olen tehnyt sinulle vääryyttä!

Ja ojensi minulle kätensä.

Aivan kuin yhä ylemmäs ja ylemmäs kohoten, alkoi jokin äkkiä painaa rintaani ja ehkäistä hengitystäni; mutta se kesti ainoastaan sekunnin ajan: silmiini nousi kyyneleitä ja tuli helpompi olla.

- Anna... minulle an... teeksi, Vol... dja! sanoin minä puristaen hänen kättänsä.

Volodja katsoi minuun niinkuin ei olisi lainkaan ymmärtänyt mistä syystä silmissäni oli kyyneleitä...

VI MASHA

Mutta ei yksikään niistä muutoksista, jotka katsantotavassani tapahtuivat, ollut niin hämmästyttävä minulle itselleni kuin se, jonka johdosta erästä sisäpiioistamme lakkasin pitämästä tavallisena naispalvelijana, ja aloin pitää naisena, josta muutamassa suhteessa rauhani ja onneni saattoi riippua.

Siitä saakka kuin muistan itseäni, muistan myöskin Mashaa, joka oli aina ollut talossamme ja johon en ollut milloinkaan kääntänyt vähintäkään huomiota, kunnes aloin katsella häntä toisin silmin. Masha oli noin viidenkoltmatta ikäinen, kun minä olin neljäntoista; hän oli hyvin sievä, mutta pelkään kuvata häntä, pelkään että mielikuvituksessani jälleen herää hänen lumoava ja viettelevä kuvansa, joka siinä oli intohimoni aikana. Ollakseni erehtymättä sanon ainoastaan, että hän oli tavattoman vaaleaihoinen, komeasti kehittynyt, ja oli nainen; mutta minä olin neljäntoista ikäinen poika.

Eräänä semmoisena hetkenä, jolloin lukemisen sijaan mieluummin kävelee kirja kädessä pitkin huonetta ja koettaa astua ainoastaan lattian lautojen rakosia myöten, tai laulaen jotakin tyhmää pätkeä, taikka piirtäen lakilla pöydän reunaan, taikka ilman mitään tarkotusta loppumattomasti toistaen jotakin lausetta, – sanalla sanoen eräänä semmoisena hetkenä, jolloin järki kieltäytyy työstä ja mielikuvitus, saatuaan ylivallan, hakee vaikutuksia, läksin luokkahuoneesta ja lystikseni laskeusin rappusten porraslavalle.

Joku kenkäniekka kulki rappusten toisessa käänteessä. Luonnollisesti halusin tietää, kuka se on, mutta äkkiä askelten kopina hiljeni ja minä kuulin Mashan äänen: "voi mikä te olette, entä kun Maria Ivanovna tulee – mitä se sanoo?"

– "Ei tule, puhui Volodjan ääni kuiskaten, ja kohta senjälkeen jokin liikahti, ikäänkuin Volodja olisi tahtonut häntä pidättää."

– "Hyi, mihin pistätte kätenne! hävetkää!" ja Masha juoksi ohitseni, huivi syrjään sysättyinä, jonka alta näkyi valkea, täyteläs kaula.

En voi lausua mihin määrin tämän salaisuuden ilmi tuleminen hämmästytti minua, mutta hämmästyksen tunne kuitenkin aivan pian antoi sijaa myötätuntoisuudelle Volodjan menettelyyn nähden: minua ei enää kummastuttanut itse hänen menettelynsä, vaan ihmettelin ainoastaan miten hän oli päässyt sen perille, että semmoinen menettely oli miellyttävää. Ja minua ehdottomasti halutti menetellä samoin.

Tuntikausia saatoin joskus viettää mitään ajattelematta porraslavalalla, jännityksellä ottaen vaaria vähimmistäkin liikkeistä, joita kuului ylhäältä; mutta en vaan voinut milloinkaan pakottaa itseäni tekemään samaa kuin Volodja, vaikka sitä olisin halunnut enemmän kuin mitään muuta maailmassa. Oven taakse piiloutuneena minä joskus raskasta kateutta ja mustasukkaisuutta tuntien kuuntelin teuhaamista, joka tapahtui ylhäällä piikain puolella, ja ajattelin: mimmoiseltahan tuntuisikaan, jos minä menisin ylös ja samoin kuin Volodja rupeisin suutelemaan Mashaa? mitä sanoisin hänelle pakuine nenineni ja töröttävine tupsuineni, kun hän kysyisi minulta mitä tarvitsen? Joskus kuulin Mashan sanovan Volodjalle: kiusan kappale! mitä te oikeastaan tahdotte minusta, menkää tiehenne, vallaton... eipä Nikolai Petrovitshkaan milloinkaan tule tänne kujeilemaan!.. Hän ei tiennyt, että Nikolai Petrovitsh istuu tällä hetkellä rappusten alla ja olisi valmis antamaan kaikkensa ollakseen vaan sen vallattoman Volodjan asemassa.

Olin luonteeltani ujo, mutta ujouttani enensi vielä rumuuteni tieto. Ja olen vakuutettu siitä, ettei millään ole niin silmään pistävää vaikutusta ihmisen kehityksen suuntaan, kuin hänen ulkomuodollaan, eikä niin paljon ulkomuodollaan kuin tiedolla sen miellyttäväisyydestä tai epämiellyttäväisyydestä. Olin liian itserakas voidakseni tottua asemaani, lohdutin itseäni ketun lohdutuksella: että viinirypäleet eivät olleet vielä kypsiä s.o. koetin halveksia kaikkia niitä huveja, joita miellyttävä ulkonäkö tuottaa, joita Volodja käytti hyväkseen ja joita koko sydämykseni

kadehdin, sekä ponnistin järkeni ja mielikuvitukseni kaikki voimat löytääkseni nautintoa ylpeässä yksinäisyydessä.

VII HAULIA

– Jumalan tähden, ruutia!.. huudahti Mimmi säikähdyksestä hengästyneellä äänellä. – Mitä ihmeitä te teette? Tahdotteko polttaa koko talon ja hävittää meidät!

Ja sanomattoman lujamielisen näköisenä Mimmi käski kaikkien syrjäytyä ja suurin askelin lähestyi lattialle varisseita haulia ja, halveksien vaaraa, joka olisi voinut syntyä odottamattomasta räjähdyksestä, alkoi polkea niitä jaloilla. Kun vaara oli hänen käsityksensä mukaan sivuutettu, hän kutsui Mihein esille ja käski hänen viskata kaiken tuonruudin jonnekin kauas pois mieluummin veteen, ja ylpeästi pitsimyyssyönsä keikuttaen suuntausi vierashuoneeseen. "Todella mainiosti heitä pidetään silmällä", murahteli hän.

Kun isä tuli sivurakennuksesta ja me lähdimme hänen kanssaan mummon luo, niin Mimmi siellä jo istui ikkunan ääressä ja jonkinlainen salaperäisen virallinen ilme kasvoilla katseli ankarasti oven ohi. Hän piteli kädessään jotain, joka oli kääritty moneen paperipalaan. Arvasin, että käärössä oli haulia ja että mummolle oli jo kaikki kanneltu.

Paitsi Mimmiä oli mummon huoneessa vielä sisäpiika Gasha, joka, päättäen hänen punasen vihasista kasvoistaan, oli kovasti kiihottunut, ja tohtori Blumenthal, pieni, rokonarpinen mies, joka koetti rauhoittaa Gashaa, tehden silmillä ja päällä salaperäisiä suostuttamisen merkkejä.

Mummo itse istui vähän syrjittäin ja pani pasianssia – niin sanottua "Matkailijaa", mikä oli aina merkinä arveluttavan epäsuotuisasta mielentilasta.

– Miten voitte tänään, maman? oletteko hyvin nukkunut? sanoi isä kunnioituksella suudellen hänen kättänsä.

– Aivan erinomaisesti, ystäväni, pitäisipä teidän tietää, että olen aina aivan terve, vastasi mummo äänellä ikäänkuin isän kysymys olisi ollut mitä sopimattomin ja loukkaavin. – Saanko minä siis puhtaan nenäliinan, vai en? jatkoi hän kääntyen Gashaan.

– Olen antanut, vastasi Gasha osottaen lumivalkeista batistinenäiliinaa, joka oli pantu nojatuolin kädensijalle.

– Viekää pois tämä likanen rääsy ja antakaa minulle puhdas, ystäväni.

Gasha meni vaatekaapin luo, veti auki laatikon ja paiskasi sen jälleen kiinni niin voimakkaasti, että ikkunat särähtivät huoneessa. Mummo katsahti ankarasti meihin kaikkiin ja yhä seurasi piian kaikkia liikkeitä. Kun tämä antoi hänelle minusta nähden juuri saman nenäliinan, sanoi mummo:

– Milloin vihdoin aijotte hieroa minulle tupakkaa, ystäväni?

– Sittekun joudan.

– Mitä sanotte?

– Teen sen kohta.

– Ellette tahdo palvella minua, ystäväni, niin olisitte suoraan sanonut: olisitte jo kauan sitten ollut vapaa.

– Päästäkää vaan, kukapa sitä itkee, murisi piika puoliääneen.

Silloin tohtori alkoi räpytellä hänelle silmää, mutta hän katsahti niin vihasesti ja varmasti tohtoriin, että tämä meni hämille ja rupesi leikkimään kellonavaimensa kanssa.

– Näettekö ystäväni, sanoi mummo kääntyen isään, kun Gasha yhä muristen meni huoneesta: näettekö kuinka minulle vastataan omassa talossani?

– Sallikaa, maman, että minä itse hieron teille tupakkaa, sanoi isä, joka mummon sanoista oli nähtävästi joutunut hyvin vaikeaan asemaan.

– Ei, paljon kiitoksia: siksihän se onkin niin röyhkeä minulle, että tietää kenenkään muun ei voivan hieroa tupakkaa niinkuin minä tahdon. Onko teillä, ystäväni, tietoa siitä, jatkoi mummo hetken väiti oltuaan: – että lapsenne olivat äsken polttaa poroksi koko talon?

Isä katsoi kunnioittavalla uteliaisuudella mummoon.

– Niin katsokaa millä he leikkivät! Näyttäkää herralle, sanoi hän kääntyen Mimmiin.

Isä otti käteensä haulit eikä voinut olla naurahtamatta.

– Mutta nuohan on haulia, maman, sanoi hän: – eihän se ole mitään vaarallista.

– Olen teille suuresti kiitollinen, ystäväni, että opetatte minua, olen vaan liian vanha...

– Hermot, hermot! kuiskasi tohtori.

Ja nyt isä paikalla kääntyi meihin:

– Mistä olette saaneet? ja kuinka uskallatte leikkiä semmoisilla kapineilla?

– Turhaa on heitä kuulustella, pitää kysyä *lastenhoitajalta*, sanoi mummo pannen erityisesti, halveksivan painon sanaan *lastenhoitaja*: – miksei hän katso paremmin perään.

– Voldemar sanoi, että Karl Ivanovitsh itse on antanut hänelle tämän ruudin, pisti Mimmi väliin.

– No, siitä nyt näette mikä mies se on, jatkoi mummo: – ja missä hän on, tuo lastenhoitaja, mikä hänen nimensä olikaan? käsketään tänne!

– Minä lupasin hänen mennä vieraisiin, sanoi isä.

– Se on aivan sopimatonta; hänen pitää aina olla saapuvilla. Lapset eivät tosin ole minun, vaan teidän, eikä minulla siis ole oikeutta neuvoa teitä, koska te muutenkin olette viisaampi minua, jatkoi mummo: – mutta näyttäisi jo toki olevan aika hankkia heille todellinen kotiopettaja tuon lapsenhoitajan, saksalaisen moukan sijaan. Niin, *typerän moukan*, joka ei heille voi mitään muuta opettaa kuin huonoja tapoja ja tyroolilaisia renkutuksia. Missä ihmeen tarkoituksessa, kysyn minä, opetetaan lapsille tyroolilaisia lauluja. Vaikka kukapa nyt enää ehtisi näitä asioita ajatella, ja tehkää siis niinkuin tahdotte – se on oma asianne —

Sana "nyt enää" merkitsi "kun ei heillä ole äitiä"; – se herätti mummossa surullisia muistoja: hän laski alas katseensa valokuvalla varustettuun nuuskarasiaan ja vaipui mietteihinsä.

– Olen jo kauan sitten ajatellut tätä asiaa, kiirehti isä sanomaan: – ja olen vaan odottanut tilaisuutta neuvotellakseni teidän kanssanne, maman: eiköhän olisi syytä kutsua kotiopettajaksi St Jérômea, joka nykyään antaa heille opetusta tuntikaupalla?

– Ja mainiosti tekisit, ystäväni, sanoi mummo entistä paljoa tyytyväisemmällä äänellä: – St Jérôme on ainakin oikea gouverneur, joka käsittää kuinka ovat kasvatettavat des enfants de bonne maison, eikä mikään moukkamainen lastenhoitaja, joka korkeintain voi kuljettaa heitä kävelemässä.

– Tahdon vielä huomenna puhua hänen kanssaan, sanoi isä.

Ja todellakin kahden päivän kulutta tämän keskustelun jälkeen Karl

Ivanovitsh luovutti paikkansa nuorelle ranskalaiselle keikarille.

VIII

KARL IVANOVITSHIN HISTOORIA

Myöhään illalla sen päivän aattona, jona Karl Ivanovitshin oli ikuisiksi lähteminen meiltä, hän pumpulisessa yönutussaan ja punasessa myssyssään seisoj vuoteensa vieressä kumartuneena kapsäkin yli, johon hän tarkkuudella pakkasi tavaroitansa.

Karl Ivanovitsh kohteli meitä viimeisinä aikoina erikoisen kuivasti: aivan kuin olisi välttänyt kaikkia suhteita välillämme. Niinpä nytkin, astuessani huoneeseen, hän vaan katsahti minuun kulmiensa alta ja sitten taas uudestaan ryhtyi pakkaamaan. Minä panin pitkäksi omalle vuoteelleni, mutta Karl Ivanovitsh, joka oli ennen ankarasti kieltänyt näin tekemästä, ei nyt sanonut minulle mitään, ja kun ajattelin, ettei hän enää ole meitä koskaan toruva eikä mistään estävä, – ettei hänellä ole enää oleva meidän kanssamme mitään tekemistä, kävi lähestyvä ero kipeästi sydämmeeni. Minua alkoi surettaa, ettei hän enää rakasta meitä ja halusin ilmaista hänelle tämän tunteeni.

– Antakaahan minä autan teitä, Karl Ivanovitsh, sanoin minä häntä lähestyen.

Karl Ivanovitsh katsahti minuun ja uudestaan kääntyi pois, mutta nopeassa katsahduksessa, jonka hän heitti minuun, luin jotakin muuta kuin välinpitämättömyyttä, joksi olin selittänyt hänen kylmäkiskoisuuttansa; – siinä oli vilpittömyyttä, syvää surua.

– Jumala näkee ja tietää kaikki, ja kaikki riippuu Hänen pyhästä tahdostansa, sanoi hän suoristaen itseänsä koko pituudelleen ja syvästi huokuen. Niin se on, Nikolenka, jatkoi hän huomattuaan minun katsovan häneen vilpittömällä osanotolla: – kohtaloni on – olla onneton lapsuudestani hamaan ruumisarkkuun saakka. Minulle on aina kostettu pahalla sitä hyvää, jota olen ihmisille tehnyt, enkä odota palkintoa tältä maailmalta, vaan ainoastaan tuolta, sanoi hän viitaten taivaaseen päin. – Jospa tietäisitte elämäkertani ja mitä kaikkea olen saanut tässä elämässä kestää!.. Olen ollut suutarina, olen ollut sotamiehenä, olen ollut *maanpakolaisena*, olen ollut tehtailijana, olen ollut opettajana, ja nyt olen vihdoinkin päässyt – nollaksi! – ja Jumalan pojan tavalla minä en tiedä mihin päätäni kallistaa, lopetti hän ja silmänsä sulkien vajosi nojatuoliinsa. Huomattuani, että Karl Ivanovitsh on siinä tunteellisessa mielentilassa, jolloin hän välittämättä kuulijoista omaa itseänsä varten lausuu julki sydämmensä ajatuksia, minä vaieten ja yhä hänen hyväntahtoisia kasvojansa tähystäen istuin vuoteelle.

– Te ette ole enää lapsi, te voitte ymmärtää. Minä juttelen teille elämäkertani ja kerron kaikki mitä olen kärsinyt. Joskus muistatte vanhan ystäväne, joka paljon rakasti teitä, lapsukaiset!..

Karl Ivanovitsh nojasi kätensä pöytään, joka oli hänen vieressään, nuuskasi ja kääntäen silmänsä taivasta kohden alkoi kertomuksensa tuolla omituisella vakaalla kurkkuäänellä, jota hän tavallisesti käytti meille sanellessaan:

– *Minä olen ollut onneton hamasta äitini kohdusta saakka.* Das Unglück verfolgte mich schon im Schosse meiner Mutter! toisti hän vieläkin tunteellisemmin.

Koska Karl Ivanovitsh oli monasti ennenkin samassa järjestyksessä, samoilla sanoilla ja ihan samalla äänenpainolla kertonut minulle elämäkertansa, niin luulen voivani esittää sen melkein sanasta sanaan niinkuin hän sen kertoi. Oliko hänen elämäkertansa todellakin semmoinen, vai oliko kertomus hänen mielikuvituksensa tuotetta, jonka kenties synnytti hänen yksinäisyytensä meidän talossamme, niin että hän vihdoinkin itsekkin alkoi usein toistettua kertomustaan uskoa, vai koristeliko hän ainoastaan mielikuvituksen väreillä todellisia tapauksia elämästään, – sitä en ole tähän päivään asti voinut ratkaista. Todeksi sitä pitäisi uskoa, kun ottaa huomioon sen elokkaan tunteellisuuden ja metoodillisen johdonmukaisuuden, jolla se oli kerrottu ja mikä on todenmukaisuuden päätunnusmerkkejä; toiselta puolen oli kertomuksessa liian paljon runollisia kauneuksia, niin että juuri nuo kauneudet herättivät epäilystä.

"Suonissani virtaa kreivien von Sommerblattien jalo veri! In meinen Adern fließt das edle Blut der Graven von Sommerblatt! Olen syntynyt kuusi viikkoa häiden jälkeen. Äitini mies (minä

nimitin häntä papaksi) oli arendaattorina kreivi Sommerblattilla. Hän ei voinut unohtaa äitini häpeätä eikä rakastanut minua. Minulla oli pieni veli, Johan, ja kaksi sisarta; mutta vieras minä olin omassa kodissani! Ich var ein Fremder in meiner eigenen Familie! Kun Johan teki tyhmyyksiä, sanoi pappa: 'tuo lapsi ei tule antamaan minulle hetkeäkään rauhaa!' ja minua toruttiin ja rangaistiin. Kun sisarukset riitaantuivat keskenään, sanoi pappa: 'Kaarlostaa ei tule milloinkaan tottelevaista poikaa!' ja minua toruttiin ja rangaistiin. Hyvä äitini oli ainoa, joka minua rakasti ja hellästi kohteli. Usein hän puhui minulle: 'Karl, tulkaa tänne huoneeseeni', ja hän salaa suuteli minua. 'Karl, Karl raukkani, sanoi hän – ei kukaan rakasta sinua, mutta minä en vaihtaisi sinua kehenkään. Yhtä ainoata pyytää sinulta sinun äitisi, puhui hän minulle: – opi hyvin ja pysy aina rehellisenä, niin Jumala ei ole sinua jättävä! Trachte nur ein ehrlicher Deutscher zu werden – sagte sie – und der liebe Gott wird dich nicht verlassen!' ja minä tein parastani. Kun olin täyttänyt neljätoista vuotta ja pääsin ripille, sanoi mamma papalle: 'Karl on tullut suureksi pojaksi, Gustaf, mitä me hänen kanssansa teemme?' Ja pappa vastasi: 'en minä tiedä.' Silloin mamma sanoi: 'antakaamme hänet kaupunkiin herra Schulzille, tulkoon hänestä suutari!' – ja pappa vastasi: 'hyvä', und mein Vater sagte: 'gut'. Kuusi vuotta ja seitsemän kuukautta asuin minä kaupungissa suutarimestarin luona, ja isäntä rakasti minua. Hän sanoi: 'Karl on hyvä työmies ja pian on hänestä tuleva minulle Geselle!' mutta... ihminen päättää, Jumala säätää... Vuonna 1796 oli määrätty kutsunta, ja kaikki, jotka kelpasivat palvelukseen kahdeksannestaatoista kahdenteenkymmenenteen ensimmäiseen ikävuoteen saakka kutsuttiin kokoon kaupunkiin.

"Pappa ja veli Johan saapuivat kaupunkiin ja me menimme yhdessä arvannostoon, joka ratkaisi kenen oli sotamieheksi tuleminen kenen ei. Johan veti pahan numeron – ja hän olisi joutunut sotamieheksi, minä vedin hyvän numeron – enkä olisi tarvinnut joutua sotamieheksi. Ja pappa sanoi: 'minulla oli yksi ainoa poika ja siitäkö minun on eroaminen! Ich hatte einen einzigen Sohn und von diesem muss ich mich trennen!'

"Minä otin häntä kädestä ja sanoin: 'miksi niin puhutte, pappa? Tulkaa kanssani, minä sanon teille jotain.' Ja pappa tuli. Pappa tuli ja me istuimme ravintolaan pienen pöydän ääreen. 'Antakaa meille pari seidelä', sanoin minä ja meille annettiin oluet. Me joimme lasillisen kumpikin, ja veli Johan myöskin joi.

– "Pappa! sanoin minä: – älkää puhuko niin, että teillä on yksi ainoa poika ja siitäkö teidän on eroaminen. Minun sydämeni tahtoo pakahtua, kun semmoista kuulen. Veli Johan älköön tulko sotamieheksi, minä tulen sotamieheksi... Karl ei ole täällä kellekään tarpeellinen ja Karl tulee sotamieheksi."

– "'Te olette rehellinen mies, Karl Ivanovitsh!' sanoi minulle pappa ja suuteli minua. – 'Du bist ein braver Bursche!' sagte mir mein Vater und küsste mich!

"Ja minusta tuli sotamies."

IX EDELISEN LUVUN JATKO

"Silloin oli hirveä aika, Nikolenka, jatkoi Karl Ivanovitsh, – silloin oli Napoleon. Hän tahtoi vallottaa Saksan ja me puolustimme isänmaata viimeiseen veripisaraan asti! und wir verteidigten unsern Vaterland bis auf dem letzten Tropfen Blut!

"Minä olin Ulmin luona, minä olin Austerlizin luona! minä olin Wagramin luona! ich war bei Wagram!"

– Oletteko todellakin sotinut? – kysyin minä kummastellen katsellen häneen. – Oletteko todellakin tappanut ihmisiä?

Karl Ivanovitsh rauhoitti minut heti tämän kysymyksen suhteen.

"Kerran ranskalainen grenadieri jäi omasta joukostaan jäljelle ja kaatui tielle. Minä juoksin kiväärilleni ja tahdoin pistää hänen läpitsensä, aber der Franzose warf sein Gewehr und rief pardon, ja minä päästin hänet!

"Wagramin luona Napoleon ajoi meidät saareen ja piiritti sen, niin ettemme mistään kautta voineet pelastua. Kolme vuorokautta olimme ilman ruokavaroja, seisten polvia myöten vedessä, Napoleon, ilkiö, ei ottanut meitä vangiksi eikä päästänyt vapauteen! und der Bösewicht Napoleon wollte uns nicht gefangen nehmen und auch nicht frei lassen!

"Neljäntenä vuorokautena meidät otettiin jumalankiitos vangiksi ja vietiin linnaan. Jaloissani oli siniset housut, ylläni sotilaspuku hyvästä kankaasta, viisitoista talaria ja hopeakello – lahja papaltani. Ranskalainen sotamies vei kaikki. Onneksi jäi minulle neljä tukaattia, jotka mamma oli ommellut villapaitaani. Niitä ei kukaan löytänyt.

"Linnaan en tahtonut kauan jäädä, vaan päätin paeta. Kerran, suurena juhlapäivänä, sanoin kersantille, joka meitä vahti: 'Herra kersantti, nyt on suuri juhlapäivä, minä tahtoisin sitä viettää. Tuokaapa tänne kaksi pullollista madeiraa, niin juomme yhdessä.' Ja kersantti vastasi: 'hyvä'. Kun kersantti oli madeiran tuonut ja me olimme juoneet lasillisen kumpikin, otin minä häntä kädestä ja sanoin: 'Herra kersantti, onhan teilläkin isä ja äiti?..' Hän vastasi: 'on, herra Mauer...' – 'Minun isäni ja äitini, sanoin minä, – eivät ole kahdeksaan vuoteen nähneet minua eivätkä tiedä olenko elossa vai ovatko luuni jo aikaa sitten kosteassa mullassa. Oo, herra kersantti! minulla on kaksi tukaattia villapaitaani ommeltuina, ottakaa ne ja päästäkää minut. Tulkaa minun hyväntekijäkseni ja minun äitini on koko ikänsä rukoileva teidän edestänne Kaikkivaltiaasta Jumalaa!"

"Kersantti joi madeiralasin ja sanoi: 'Herra Mauer, pidän teistä paljon ja surkuttelen teitä, mutta te olette vanki ja minä sotamies!' Minä puristin hänen kättänsä ja sanoin: 'herra kersantti!' ich drückte ihm die Hand und sagte: 'Herr Serjant.'

"Ja kersantti sanoi: 'te olette köyhä ihminen, enkä minä huoli rahoistanne vaan autan teitä. Kun minä menen maata, ostakaa te sangollinen paloviinaa sotamiehille, ja he nukkuvat. Minä en käännä katsettani teihin päin.'

"Hän oli hyvä mies. Minä ostin sangollisen paloviinaa ja kun sotamiehet päihtyivät, vedin minä saappaat jalkaani, puin ylleni vanhan sinellin ja läksin salaa ulos ovesta. Minä menin vallille aikoen hypätä alas, mutta siellä oli vettä enkä minä tahtonut tärvellä viimeistä pukuani: minä menin portille.

"Vahtisotamies käveli pyssyineen edestakseni ja näki minut. 'Qui vive?' sagte er auf ein Mal, mutta minä olin vaiti. 'Qui vive?' sagte er zum zweiten Mal ja minä olin yhä vaiti. 'Qui vive?' sagte er zum dritten Mal. Ja minä läksin pakoon. Minä hyppäsin veteen ja pääsin toiselle puolelle. Ich sprang ins Wasser, kletterte auf die andere Seite und machte mich aus dem Staube.

"Koko yön minä juoksin pitkin tietä, mutta kun tuli päivä, niin pelkäsin että minut tunnetaan ja piilouduin korkeaan ruislaihohon. Siellä laskeusin polvilleni, panin käteni ristiin, kiitin taivaallista Isää pelastuksestani ja nukuin rauhoittuneena. Ich danke dem Allmächtigen Gott für Seine Barmherzigkeit und mit beruhigtem Gefühl schlief ich ein.

"Heräsin illalla ja läksin eteenpäin. Yhtäkkiä saavuttaa minut suuret saksalaiset kuormarattaat, kaksi pikimustaa hevosta edessä. Rattailla istui hyvin puettu mies poltellen tupakkaa ja katseli minua. Minä kuljin hiljaa eteenpäin, jotta rattaat olisivat ajaneet edelleni, mutta minä kuljin hitaasti ja rattaat ajoivat hitaasti ja mies katseli minua; minä kuljin nopeammin ja rattaat ajoivat nopeammin ja mies katseli minua. Minä istuin tiepuoleen; mies pysäytti hevosensa ja katseli minua. 'Nuori mies, hän sanoi, – minne vaellatte näin myöhään?' Minä vastasin: 'olen matkalla Frankfurtiin.' – 'Istukaahan rattailleni, tässä on tilaa, ja minä vien teidät perille... Miksi ei teillä ole mitään evästä mukanne, miksi partanne ei ole leiketty ja vaatteenne ovat liassa?' sanoi hän minulle, kun minä olin rattaille istunut. 'Minä olen köyhä ihminen, vastasin hänelle, – aikomukseni on hakea työtä jostakin tehtaasta; mutta vaatteeni ovat likaset siksi, että olen tiellä kompastunut.' – 'Tuo ei ole totta, nuori mies, sanoi hän, – tie on nyt kuiva.'

"Ja minä olin vaiti.

"Sanokaa minulle puhdas tosi, vaati se hyvä ihminen: – kuka olette ja mistä tulette? näkönne miellyttää minua ja jos olette rehellinen mies, autan minä teitä.'

"Ja minä kerroin hänelle kaikki. Hän sanoi: 'hyvä on, nuori mies, lähtekää nyt minun köysitehtaalleni. Minä annan teille työtä, vaatteita, rahoja, ja te tulette asumaan luonani.'

"Ja minä sanoin: 'hyvä.'

"Me tulimme köysitehtaalle ja hyvä mies sanoi vaimollensa: 'tuossa on nuori mies, joka on taistellut isänmaansa puolesta ja karannut vankeudesta; hänellä ei ole kotia, ei vaatteita, ei leipää. Hän on asuva luonani. Antakaa hänelle puhtaita vaatteita, syöttäkää häntä.'

"Puolitoista vuotta olin minä köysitehtaalla ja isäntäni rupesi minusta niin pitämään, ettei tahtonut päästää pois. Ja minun oli hyvä olla. Olin silloin kaunis mies, olin nuori, pitkäkasvuinen, silmät siniset, nenä roomalainen... ja Madame L. (en voi ilmaista hänen nimeänsä) isäntäni vaimo, oli nuori, sievä nainen. Ja hän rakastui minuun.

"Nähtyään minut hän sanoi: 'herra Mauer, kuinka äitinne kutsuu teitä?'

Minä vastasin: 'Karlchen.'

"Ja hän sanoi: 'Karlchen, istukaa viereeni.'

"Minä istuin hänen viereensä, ja hän sanoi: 'Karlchen, suudelkaa minua.'

"Minä suutelin, ja hän sanoi: 'Karlchen, minä rakastan teitä niin, etten voi enää kestää, ja hän alkoi vavista'."

Karl Ivanovitsh teki nyt pitkän paussin ja ylöspäin katsellen ja päätänsä keikutellen alkoi hymyillä niinkuin hymyilevät ihmiset suloisten muistojen vallassa ollessaan.

"Niin', alkoi hän jälleen, oikaisten itseänsä nojatuolissa ja kääraisten yönuttuansa ympärilleen, – 'paljon olen minä kokenut elämässä sekä hyvää että pahaa; mutta tässä on todistajani', sanoi hän katsahtaen kanavavaatteeseen ommeltuun vapahtajan kuvaan, joka riippui hänen vuoteensa yläpuolella, – ei kukaan voi sanoa, että Karl Ivanovitsh olisi epärehellinen mies! Minä en tahtonut mustalla epäkiitollisuudella palkita sitä hyvää, jota herra L. oli minulle tehnyt, ja päätin karata hänen luotansa. Illalla, kun kaikki olivat menneet maata, minä kirjoitin kirjeen isännälleni ja panin sen huoneeni pöydälle, otin vaatteeni, kolme talaria rahaa ja läksin salaa ulos. Ei kukaan ollut minua nähnyt ja minä läksin pitkin tietä."

X JATKO

"Yhdeksään vuoteen en ollut äitiäni nähnyt, enkä tiennyt oliko hän elossa vai maan mustassa mullassa. Minä saavuin isänmaahani. Kaupunkiin tultuani aloin kysellä missä asuu Gustaf Mauer, joka oli muinoin arendaattorina kreivi Sommerblatilla? Ja minulle vastattiin: 'kreivi Sommerblatt on kuollut ja Gustaf Mauer asuu nyt valtakadun varrella ja pitää liköörikauppaa.' Minä puin uudet liivit ylteni, tehtailijan lahjottaman hyvän verkanutun, kampasin hyvin tukkani ja läksin pappani likööripuotiin. Sisar Mariechen istui puodissa ja kysyi minulta mitä tarvitsen. Minä vastasin: 'saako täällä juoda lasillisen likööriä?' Ja hän sanoi: 'Vater! nuori mies pyytää lasillisen likööriä.' Ja pappa sanoi: 'anna nuorelle miehelle lasillinen likööriä.' Minä istuin pikku pöydän ääreen, join likööriä, polttelin tupakkaa ja katselin pappaa, Mariechenia ja Johania, joka myöskin oli puotiin tullut. Puheensa sivussa pappa sanoi minulle: 'te varmaan tiedätte, nuori mies, missä nykyään armeijamme seisoo.' Minä vastasin: 'minä tulen juuri armeijasta ja se seisoo Wienin luona.' – 'Poikamme, sanoi pappa, – oli sotamies, eikä ole yhdeksään vuoteen meille mitään kirjottanut, ja me emme tiedä onko hän hengissä vai kuollut. Vaimoni itkee häntä alituisesti...' – Minä polttelin tupakkaa ja sanoin: 'mikä oli poikanne nimi ja missä hän palveli? ehkäpä minä hänet tunnenkin...' – 'Hänen nimensä oli Karl Mauer, ja hän palveli itävaltalaisissa jääkärikunnissa', sanoi pappani. – 'Hän on pitkäkasvuinen ja kaunis mies, niinkuin tekin', sanoi sisar Mariechen. Minä sanoin: 'minä tunnen teidän Kaarlonne.' – 'Amalia!' – sagte auf ein Mal mein Vater – 'tulkaa tänne, täällä on mies, joka tuntee meidän Kaarlomme.' Ja minun rakas pikku äitini tulee ulos peräovesta. Minä heti tunsin hänet. 'Tekö tunnette meidän Kaarlomme?' hän sanoi, katsahti minuun, kalpeni ja alkoi vavista! – 'Tunnen, minä olen nähnyt häntä', minä sanoin enkä uskaltanut nostaa silmiäni häneen; sydämmeni oli pakahtua. – 'Minun Kaarloni elää!' sanoi äitini, – 'Jumalankiitos. Missä hän on, minun rakas Kaarloni? Minä kuolisin rauhallisena, jos vielä kerran vois nähdä häntä, minun rakasta poikaani, mutta Jumala ei sitä tahdo', ja hän alkoi itkeä... Nyt en voinut enää kestää... 'Äiti!' minä sanoin, 'minä olen teidän Kaarlonne!' Ja hän kaatui minun käsiini..."

Karl Ivanovitsh peitti silmänsä ja hänen huulensa vavahtelivat.

"'Mutter!' – sagte ich – 'ich bin ihr Sohn, ich bin ihr Karl!' und sie sturzte mir in die Arme", toisti hän vähän rauhottuneena, ja pyyhki suuria vesikarpaloita poskiltansa.

"Mutta Jumala ei suonut minun päättää päiväni kotona. Minun kohtaloni oli onnettomuus! das Unglück verfolgte mich überall!.. Minä sain olla kotonani ainoastaan kolme kuukautta. Eräänä sunnuntaina olin kahvilassa, edessäni oli lasillinen olutta, minä polttelin piippua ja juttelin tuttavieni kanssa politiikkaa, Frans keisarista, Napoleonista, sodasta, ja jokainen lausui ajatuksensa. Vieressämme istui tuntematon herra harmaassa palttoossa, joi kahvia, poltteli tupakkaa, eikä puhunut mitään kanssamme. Er rauchte sein Pfeifchen und schwieg still. Kun yövartija oli huutanut 'kello on kymmenen lyönyt', otin minä lakkini, maksoin ja läksin kotiin. Puoliyön aikaan joku koputtaa ovelle. Minä heräsin ja sanoin: 'kuka siellä?' 'Macht auf!' Minä sanoin: 'ilmaiskaa kuka olette ja minä aukasen.' Ich sagte: 'sagt wer ihr seid und ich werde aufmachen.' 'Macht auf in Nahmen des Gesetzes!' sanoi joku oven takaa. Ja minä aukasin. Kaksi sotamiestä seisoivat kiväärineen oven takana ja huoneeseen astui tuntematon mies harmaassa palttoossa, sama, joka oli istunut vieressämme kahvilassa. Hän oli urkkija! Es war ein Spion!.. 'Seuratkaa minua!' sanoi urkkija. 'Hyvä on', sanoin minä... Minä vedin saappaat ja housut jalkaani ja pukiessani kävin pitkin huonetta.

"Sisässäni kiehui: minä ajattelin itsekseni – hän on konna! Kun tulin seinän luo, missä miekkani riippui, minä äkkiä tartuin siihen ja sanoin: 'sinä olet urkkija; puolusta itseäsi! du bist ein Spion, verteidige dich!' Ich gab ein Hieb vasemmalle, ein Hieb oikealle, ja yhden iskun suoraan päähän. Urkkija kaatui! Minä sieppasin kapsäkkini ja rahani ja hyppäsin ulos ikkunasta. Ich nahm mein Mantelsack und Beutel und sprang zum Fenster hinaus. Ich kam nach Ems, siellä tulin kenraali

Sazinin tuttavuuteen. Hän mieltyi minuun, hankki lähettiläältä passin ja otti minut mukaansa Venäjälle lasten opettajaksi. Kenraali Sazinin kuoltua, pyysi teidän äitinne minut luoksensa. Hän sanoi: 'Karl Ivanovitsh! jätän lapseni teidän huostaanne, rakastakaa heitä, ja minä en ole koskaan jättävä teitä, minä olen teidän vanhuutenne turvaava.' – Nyt ei häntä enää ole ja kaikki on unohdettu. Palkaksi kaksikymmenvuotisesta palveluksestani on minun nyt vanhoina päivinäni meneminen kadulle leipäkannikkaa hakemaan. Jumala tämän näkee ja tämän tietää ja tämä on Hänen pyhä tahtonsa, mutta kovin on minun kuitenkin sääli teitä, lapsukaiset!" päätti Karl Ivanovitsh vetäen minua kädestä luoksensa ja suudellen päähän.

XI YKSIKKÖ

Vuosisurun päätyttyä mummo vähän toipui kohdanneesta onnettomuudesta ja alkoi jo vähitellen ottaa vastaan vieraita, erittäinkin lapsia – ikäisiäni poikia ja tyttöjä.

Ljubotshkan syntymäpäivänä 13 päivänä joulukuuta saapui meille jo ennen päivällistä ruhtinatar Kornakov tyttärineen, rouva Valahina Sonitshkansa kanssa, Ilinka Grapp ja kaksi Iivinien nuorinta veljestä.

Puheen, naurun ja häärinän melu kuului jo ylös meille alakerroksesta, mihin koko seurue oli kokoontunut, mutta me emme voineet rientää sinne ennen aamutuntiemme loppumista. Luokkahuoneessa riippuvalle taululle oli merkitty: Lundi, de 2 à 3 maitre d'histoire et de géographie; ja tätäpä maitre d'histoire oli ensin odotettava, kuultava ja saatettava, ennenkuin pääsi vapaaksi. Oli jo kaksikymmentä minuuttia yli kaksi, mutta historian opettajaa ei kuulunut eikä näkynyt edes kadulla, jota myöten hänen oli tuleminen ja jonne minä silmäilin kovasti toivoen, etten häntä ikinä näkisi.

– Lebedef ei näy tulevankaan, sanoi Volodja hetkeksi irtautuen kirjasta, jonka mukaan hän valmistautui tutkintoon.

– Kunpa ei tulisikaan... en osaa yhtään mitään... mutta tuollahan se näyttää sentään tulevan, lisäsin minä onnettomalla äänellä.

Volodja nousi ja meni ikkunan luo.

– Ei, ei se ole hän, tuohan on jokin herra. – Odotetaan vielä puoli kolmeen, lisäsi hän venytellen itseänsä ja samalla raapien takaraivoansa, kuten hän tavallisesti teki hetkeksi levähtäessään luvuistaan. – Ellei tule silloinkaan, niin voimme sanoa St Jérômelle.

– Paras kun pysyisikin poissa, sanoin minä myös venytellen itseäni.

Jotain tehdäkseeni minä avasin kirjan siitä kohden, mistä läksy oli, ja aloin lukea. Läksy oli pitkä ja vaikea, minä en osannut mitään, ja näin selvästi, etten enää voi ehtiä mitään mieleeni painamaan, erittäinkin kun olin siinä kiihottuneessa mielentilassa, jossa ajatukset eivät ota pysähtykseen mihinkään erityiseen esineeseen.

Edellisen historiantunnin johdosta – historiaa olin aina pitänyt kaikkein ikävimpänä ja raskaimpana aineena – oli Lebedef tehnyt minusta valituksen St Jérômelle ja arvostellut edistystäni kakkosella, mikä katsottiin hyvin huonoksi. St Jérôme oli jo silloin sanonut minulle, että ellen seuraavalla tunnilla saa vähintään kolmea, niin minua ankarasti rangaistaan. Nyt oli tuo läksy edessäni ja tunnustaakseni minua kovasti pelotti.

Olin niin syventynyt oudon historianläksyn lukemiseen, että eteisestä kuuluva kalossien riisuminen äkkiarvaamatta hätkäytti minua. Tuskin olin ehtinyt katsoa ympärilleni, kuin ovesa näyttäytyi rokonarpinen, inhottavan opettajan kömpelö olento sinisessä takissa, oppineine nappineen.

Opettaja pani hitaasti lakkinsa ikkunalaudalle, vihot pöydälle, hajotti molemmin käsin takkinsa liepeet (aivan kuin se olisi ollut hyvin tarpeellista) ja hengästystään puhallellen istui paikalleen.

– No, hyvät herrat, sanoi hän hieroen yhteen hikisiä käsiään: käykäämme ensin läpitse se, mistä oli puhe viime tunnilla, sitten koetan tutustuttaa teitä keskiajan lähinnä seuraaviin tapauksiin.

Tämä merkitsi: sanokaa läksynne!

Sillä aikaa kuin Volodja vastaili hänelle vapaasti ja varmasti, kuten osaja ainakin, läksin minä – noin muuten vaan – rappusille, ja koska alakertaan en saanut mennä, niin oli aivan luonnollista, että minä itsenikin huomaamatta ilmaannuin porraslavalle. Mutta juuri kuin aijoin asettua tavalliselle paikalleni oven taakse, josta tein havaintojani, niin Mimmi, tuo alituinen onnettomuksieni alkulähde, poukahti äkkiä esille. "Mitä täällä teette?" sanoi hän ankarasti katsahtaen minuun, sitten piikainhuoneen ovelle, sitten taas minuun. Minä tunsin itseni kokonaan syylliseksi sekä olemiseeni poissa luokkahuoneesta että olemiseeni tällaisessa kielletyssä paikassa; sentähden olin vaiti, painoin pääni alas ja ilmaisin olennessani liikuttavaa katumusta.

"Ei, tämä menee jo liian pitkälle! sanoi Mimmi, – mitä täällä teette?" Minä olin vaiti. – "Ei, tämä ei saa jäädä tähän, toisti hän naputellen sormenpäillään porraspuihin, – kerron kaikki kreivittärelle."

Oli jo viittä vaille kolme, kun palasin luokkahuoneeseen. Opettaja ei ollut huomaavinaan minun poissaoloani eikä palaamistani. Hän selitteli Volodjalle seuraavaa läksyä. Kun hän oli lopettanut selityksensä, alkanut panna kokoon vihkoja ja Volodja oli mennyt toiseen huoneeseen hakemaan tuntioppia, heräsi minussa ilonen ajatus, että kaikki ehkä onkin loppunut ja minä olen unohdettu.

Mutta äkkiä kääntyi opettaja, pahansuopa hymy huulillaan, minun puoleeni.

– Toivoakseni osaatte läksynne, sanoi hän hieroen käsiään.

– Osaan kyllä, vastasin minä.

– Olkaa hyvä, kertokaa minulle jotain Ludvig Pyhän ristiretkestä, sanoi hän keikuttaen itseänsä tuolilla ja miettiväisenä katsoen jalkoihinsa. – Mainitkaa ensin syyt, jotka saattoivat Ranskan kuninkaan tarttumaan ristiin, sanoi hän silmäkulmiansa kohottaen ja sormellaan mustepulloa osottaen; – antakaa sitten yleinen luonnekuvaus tästä ristiretkestä, lisäsi hän tehden koko kämmenellään sellaisen liikkeen kuin olisi aikonut jotakin ottaa kiinni, – ja vihdoinkin, kertokaa tämän retken vaikutuksesta Euroopan valtioihin yleensä, sanoi hän lyöden vihoilla pöydän vasemmalle puolelle, – ja Ranskan kuningaskuntaan erityisesti, päätti hän lyöden pöydän oikealle puolen ja kallistaen päänsä oikealle.

Minä nielasin pari kertaa sylkeä, rykäsin kurkkuni selväksi, kallistin pääni sivulle ja vaikenin. Sitten, otettuani käteen höyhenkynän, joka oli pöydällä, aloin sitä repiä ja olin yhä vaiti.

– Antakaapa kynä tänne, sanoi minulle opettaja ojentaen kätensä. – Se kyllä vielä kelpaa. No?

– Lud... kar... Ludvig Pyhä oli... oli... oli... hyvä ja viisas keisari...

– Mikä?

– Keisari. Hän sai päähänsä mennä Jerusalemiin ja antoi hallituksen ohjat äidilleen.

– Mikä oli tämän nimi?

– B... b... lanka?

– Kuinka? bulanka?

Minä naurahdin jotenkin vinosti ja kömpelösti.

– No, ehkä tiedätte vielä jotakin muuta? sanoi hän ivallisesti.

Minulla ei ollut enää mitään kadottamista, minä rykäsin ja aloin ladella mitä ikinä mieleeni juolahti. Opettaja kuunteli äänetönnä ja lakasi pölyä pöydältä sillä kynällä, jonka oli minulta ottanut, tuijotti korvani ohitse ja saneli: "hyvä, erinomaisen hyvä". Minä tunsin, etten tiedä mitään, – että puhun puuta heinää, ja minua suuresti kauhistutti, kun opettaja ei pysäyttänyt eikä oikaissut minua.

– Miksi hän sai päähänsä mennä Jerusalemiin, kysyi hän toistaen minun sanojani.

– Siksi... sentähden... senvuoksi, siitä syystä että... Enempää en saanut suustani, ja tunsin että jos tuo opettaja ilkiö vaikka kokonaisen vuoden mykkänä katselee minuun, en sittenkään enää pysty lausumaan ainoatakaan ääntä. Opettaja tuijotti minuun noin kolmen minutin ajan, sitten saivat hänen kasvonsa äkkiä syvän surun ilmeen, ja tunteellisella äänellä hän sanoi Volodjalle, joka samassa astui huoneeseen:

– Antakaapa tänne vihkonne, niin merkitsen arvosanat.

Volodja antoi hänelle vihon ja asetti varovasti tuntioppun sen viereen.

Opettaja avasi vihon ja varovasti kastaen kynänsä mustepulloon kirjotti kauniilla käsialalla Volodjalle viisi edistyksessä ja käytöksessä. Sitten pysäytti kynänsä sen sarakkeen kohdalle mihin minun arvosanani oli merkittävä, katsahti minuun, karisti musteen kynästään ja vaipui mietteihinsä.

Äkkiä hänen kätensä teki tuskin huomattavan liikkeen ja sarakkeeseen ilmestyi kauniisti kirjoitettu ykkönen ynnä piste; toinen liike – ja käytöksen sarakkeeseen ilmaantui myöskin ykkönen ynnä piste.

Pantuaan sitten taidokkaasti kokoon arvosanavihon, opettaja nousi ja suuntautui ovelle aivan kuin ei olisi edes huomannutkaan minun epätoivoista, rukoilevaa ja moittivaa katsettani.

– Michael Larionovitsh! sanoin minä.

– Ei, vastasi hän ymmärtäen aikomukseni: – noin ei käy päinsä. Minä en tahdo ottaa vastaan rahoja ilmaiseksi.

Opettaja veti kalossit jalkaansa, pani ylleen kamelinkarvaisen sinellinsä sekä kääri suurella huolellisuudella huivin kaulaansa. Aivan kuin mikään huolellisuus olisi voinut tulla kysymykseen nyt senjälkeen kun minulle oli tämmöistä tapahtunut! Hänelle se merkitsi vaan pientä kynänvetoa, mutta minulle se oli mitä suurin onnettomuus.

– Onko tunti lopussa? kysyi St. Jérôme astuen sisälle.

– On.

– Oliko opettaja tyytyväinen teihin?

– Oli, sanoi Volodja.

– Minkä arvosanan saitte?

– Viisi.

– Entä Nicolas?

Minä olin vaiti.

– Se taisi saada neljä, sanoi Volodja.

Hän käsitti, että minä olin pelastettava, vaikkapa vaan täksi päiväksi.

Rangaiskoot, kunhan vaan eivät rankaise nyt, kun meillä on vieraita.

– Voyons Messieurs. (St Jérômella oli tapa joka tilaisuudessa sanoa: voyons!) Faites votre toilette et descendons.

XII PIKKU AVAIN

Tuskin olimme alas tultuamme ehtineet tervehtiä kaikkia vieraita kuin me jo käskettiin ruokapöydän ääreen. Isä oli erittäin hyvällä tuulella (hän oli tähän aikaan voiton puolella korttipelissä), oli lahjottanut Ljubotshkalle kalliin hopeaserviisin ja nyt päivällisellä muisti jättäneensä sivurakennukseen vielä makeisrasian, joka oli aijottu nimipäivän viettäjälle.

– Etten tarvitsisi lähettää palvelijaa, meneppä sinä Koko, sanoi hän minulle. – Avaimet ovat suurella pöydällä näkinkengässä, tiedäthän?.. Niin ota ne, ja suurimmalla avaimella aukase toinen laatikko oikealla. Sieltä otat rasian, joka sisältää paperiin käärittyjä konvehtia, ja tuo kaikki tänne.

– Tuonko myöskin sinulle sikarit, kysyin minä, kun tiesin että hän aina päivällisen jälkeen lähetti jonkun niitä hakemaan.

– Tuo, mutta katso ettet mitään liikuta minun huoneessani, sanoi hän minun jälkeeni.

Löydettyäni avaimet sanotulta paikalta olin jo avaamassa laatikkoa, kun minua rupesi haluttamaan saada tietää mihin tuo pikkuavain kuului, joka riippui samassa renkaassa.

Pöydällä oli tuhansien erilaisten kapineiden joukossa myöskin eräs ommeltu portfölji, jossa oli pieni riippuvainen lukko, ja minua halutti koettaa sopiiko pikkuavain siihen. Yritykseni saavutti täydellisen menestyksen, portfölji aukesi ja minä löysin siinä koko joukon papereita. Uteliaisuuden tunto semmoisella varmuudella neuvoi minua ottamaan selkoa mitä papereita nuo olivat, etten malttanut kuulla omantunnon ääntä, vaan ryhdyin portföljin sisältöä tutkimaan...

* * * * *

Lapsellinen, ehdoton kuuliaisuus kaikkia vanhempia ja erittäin isää kohtaan oli minuun niin syvästi juurtunut, että järkeni kieltäytyi tekemästä mitään päätelmiä senjohdosta mitä sain nähdä. Minusta tuntui, että isä tietysti elää aivan erikoisessa ihanassa ja saavuttamattomassa ilmapiirissä, ja tunkeutuminen hänen elämänsä salaisuuksiin olisi ollut minun puoleltani jonkinlaista pyhyiden loukkaamista. Sentähden papan portföljissä melkein sattumalta tekemäni havainnot eivät jättäneet minuun minkäänlaista selvää käsitystä, ainoastaan hämärän tunnon siitä, että olin menetellyt väärin. Minua hävetti ja tuntui pahalta.

Tämän tunteen vaikutuksesta tahdoin mitä pikemmin panna portföljin kiinni, mutta nähtävästi oli minun tänä muistettavana päivänä kokeminen kaikki mahdolliset onnettomuudet: Pistettyäni avaimen lukon avainreikään, minä väänsin sitä väärään suuntaan; luullen lukon menneen kiinni minä otin avaimen pois ja – voi kauhistusta! – kädessäni oli ainoastaan avaimen silmukka. Huolellisesti minä yrittelin yhdistää sitä jälleen lukon sisään jääneeseen puoliskoon ja jonkinlaisen taikakeinon avulla vetää sitä sieltä ulos; mutta vihdoinkin piti kuin pitikin tottua siihen hirveään ajatukseen, että olin entisten rikosten lisäksi tehnyt vielä uuden rikoksen, joka kohta isän palattua työhuoneeseensa oli tuleva ilmi.

Mimmin ilmianto, yksikkö ja avain! Mitään pahempaa ei minulle olisi voinut tapahtua. Mummo uhkaa minua Mimmin ilmiannon vuoksi, St Jérôme yksikön vuoksi... vielä tänä iltana on kaikki tuo sortuva minun ylitseni!

– Mitä ihmeitä tästä nyt tulee?! Voi sentään mitä olenkaan tehnyt?! puhelin minä ääneen kävellen työhuoneen pehmeällä matolla. – Mutta olkoon! sanoin itsekseni ottaen esiin konvehdit ja sikarit: – *mikä on tuleva se tulkoon...* Ja minä juoksin päärakennukseen.

Tämä kohtaloon vetoova lause, jonka olin lapsena kuullut Nikolain sanovan, vaikutti minuun kaikissa elämäni vaikeissa tilaisuuksissa rauhottavasti, ainakin hetkeksi. Saliin tullessani olin tosin

vähän hermostuneessa ja epäluonnollisessa mielentilassa, mutta olin kuitenkin erinomaisen iloisella päällä.

XIII PETTÄJÄ

Päivällisen jälkeen alkoivat leikit ja minä otin niihin mitä vilkkainta osaa. Leikittäissä "kissaa ja hiirtä" minä juoksin jollakin lailla kömpelästi Kornakovien guvernanttia vastaan, joka leikki meidän kanssamme, ja vahingossa astuin hänen hameelleen niin että se repesi. Huomattuani että kaikille tytöille, mutta erittäinkin Sonitshkalle, oli mieleen nähdä kuinka guvernantti kasvot nurpeina läksi toiseen huoneeseen ompelemaan pukuaan, minä päätin toimittaa heille tämän hivin toistamiseen. Näissä ystävällisissä aikeissa minä rupesin heti guvernantin palattua huoneeseen nelistämään hänen ympärillensä ja jatkoin näitä hurjistelujani siksi kunnes tulin tilaisuuteen uudestaan satuttamaan korkoni hänen hameeseensa – ja taas se repesi. Sonitshka ja ruhtinattaret saattoivat vaivalla pidättää naurua, mikä seikka erittäin suloisesti kutkutti itserakkauttani: mutta St Jérôme oli nähtävästi huomannut vehkeeni; hän tuli luokseni ja silmät rypyssä (jota en voinut kärsiä), sanoi että itku pitkästä ilosta, ja että ellen käyttäydy siivommin, niin hän juhlasta huolimatta panee minut katumukselle.

Mutta minä olin niinkuin pelaaja, joka pelkää laskea voittonsa ja tappionsa, ja sentähden yhä heittää esille epätoivoisia kortteja, umpimähkään, ainoastaan ollakseen ehtimättä punnita asemaansa. Minä naurahdin röyhkeästi ja läksin hänen luotansa.

"Kissan ja hiiren" jälkeen pani joku toimeen leikin, jota taisimme sanoa nimellä Lange Nase. Tässä leikissä asetettiin tuolit vastakkain kahteen riviin, ja naiset ja herrat jakaantuivat eri joukkoihin ja sitten vuorotellen valitsivat kuka kenenkin tahtoi – jota toisten oli arvaaminen.

Nuorin ruhtinattarista valitsi aina nuoremman Iivinin, Katinka valitsi joko Volodjaa taikka Ilinkaa, mutta Sonitshka valitsi joka kerran Serjozhan eikä suureksi hämmästykseksi lainkaan hävennyt, kun Serjozha tuli ja suoraan istui häntä vastapäätä. Hän nauroi suloista, raikasta nauruansa ja teki hänelle päällään merkkejä, että hän oli oikein arvannut. Minua ei kukaan valinnut. Suuresti loukkaantuneena minä ymmärsin, että olen se, joka aina jää jällelle, kun kaikki ovat valitut – että minun osakseni aina tuli nuo viimeiset sanavaihdot: "Ketä ei vielä ole valittu?" – "Nikolenka; no ota sinä siis hänet." Senpä vuoksi, kun minun oli vuoroni tulla sisälle, menin suoraan joko sisareni tai jonkun ruman ruhtinattaren luo, enkä paha kyllä milloinkaan erehtynyt. Mutta Sonitshka se näytti olevan niin innoissaan Serjozha Iivinistä, että minä olin hänelle pelkkää ilmaa. En tiedä millä perustuksella nimitin Sonitshkaa ajatuksissani petturiksi, sillä eipä hän ollut milloinkaan sitoutunut valitsemaan minua Serjozhan asemesta; mutta minä olin selvillä siitä, että hän oli menetellyt minun suhteeni "kurjasti".

Leikin jälkeen huomasin, että halveksimani petturi, jota tosin kyllä en voinut olla katselematta, meni Serjozhan ja Katinkan kanssa nurkkaan jostakin salaa supattelemaan. Hiivin pianon alle ottaakseni selon heidän salaisuudestaan. Ja sain nähdä seuraavaa: Katinka piteli batistinenäliinaa kahdesta päästä Serjozhan ja Sonitshkan päiden edessä, ettei kukaan heitä näkisi. – "Ei, kun kerran hävisitte niin suorittakaa panttinne!" sanoi Serjozha. Sonitshka seiso i hänen edessään kädet riipuksissa aivan kuin syyllinen ja puhui punastuneena: "Enpä ole hävittänyt, eikö niin m-lle Catherine?" – "Minä pidän totuudesta, vastasi Katinka, – olette hävittänyt vedon, ma chère." Tuskin oli Katinka tämän sanonut kuin Serjozha kumartui ja suuteli Sonitshkaa. Ihan suoraan vasten hänen ruusunpunasia huuliansa! Ja Sonitshka rupesi nauramaan aivan kuin se ei olisi ollut yhtään mitään, ainoastaan hauskaa. Hirmuista!!! Voi sinua, *kavala petturi!*

XIV PIMENNYS

Äkkiä tunsin halveksumista naisiin yleensä ja Sonitshkaan erityisesti; aloin vakuuttaa itselleni, ettei noissa leikeissä ole niin mitään hauskaa, että ne sopivat ainoastaan tytöille, ja minun teki kovasti mieleni hurjistella ja tehdä vihdoinkin jokin sellainen temppu, joka olisi lopullisesti jokaista hämmästyttänyt. Tilaisuutta tähän ei tarvinnut kauan odottaa.

St Jérôme läksi huoneesta puheltuaan hetken Mimmin kanssa; hänen askeleensa kuuluivat ensin rappusissa, mutta sitten yläpuolellamme ja tuntuivat menevän luokkahuoneeseen päin. Otaksuin Mimmin hänelle sanoneen missä oli minut nähnyt tunnin aikana, ja St Jérômen nyt menneen päiväkirjaa katsomaan. En voinut ajatella hänellä tähän aikaan voivan olla muuta elämäntarkotusta kuin minun rankaisemiseni. Olen jossain lukenut, että kahdentoista ja neljäntoista ikävuoden välillä eli siis poikajän väliasteella olevat lapset ovat erittäin taipuvaiset murhapolttoon, jopa tappoonkin. Muistellen poika-ikäni ja erittäinkin sitä mielentilaa, missä olin tänä onnettomana päivänä, vain sangen hyvästi ymmärtää kaikkein suuremman rikoksen mahdollisuutta, – rikoksen, joka tehdään ilman mitään tarkotusta, ilman vahingoittamisen halua, ainoastaan noin muuten vaan – uteliaisuudesta, epämääräisestä toiminnan tarpeesta. On hetkiä, jolloin tulevaisuus tuntuu olevan niin synkässä valossa, että pelottaa koskettaa siihen ymmärryksen katseella. Silloin ihminen lakkauttaa itsessään ymmärryksen toiminnan ja koettaa kuvailla, että tulevaisuutta ei tule olemaan ja menneisyyttä ei ole ollut. Semmoisina hetkinä, jolloin ajatus ei arvostele edeltäpäin jokaista tahdon esinettä, vaan elämän ainoaksi ponneksi jää lihalliset vaistot, vain ymmärtää, että kokematon lapsi, jolla on erityinen taipumus tulla tähän mielentilaan, voi ilman vähintäkään epäilystä, uteliaisuuden hymy huulilla virittää ja puhalttaa liekkiin tulen oman kotinsa alle, jossa nukkuvat hänen veljensä, isänsä, äitinsä joita hän hellästi rakastaa. – Näin hetkeksi kadotettuaan arvosteleman ymmärryksensä, – melkein vaan tavallisesta hajamielisuudesta, – iskee seitsemäntoista ikäinen talonpoikaispoika, katsellessaan vasta hiotun kirveen terää lavitsan edessä, missä kasvot alapäin nukkuu hänen isäkkönsä, äkkiä häntä kirveellä, ja sitten tylsän uteliaana katselee kuinka veri ammottavasta haavasta tihkuu lavitsan alle. Saman arvosteleman ymmärryksen puutteesta ja vaistomaisesta uteliaisuudesta ihminen tuntee jonkinlaista nautintoa pysähtyessään pohjattoman kuilun äärimmäiselle partaalle ja ajatellessaan: mitäpä jos viskautuisin tuonne? – tai painaessaan ladatun revolverin ohimoa vasten ja ajatellessaan: mitäpä jos painaisin liipasinta! – taikka nähdessään jonkun ylhäisen henkilön, johon koko seura tuntee orjamaista kunnioitusta ja ajatellessaan: mitäpä jos lähestyisin tuota, tarttuisin sen nenään ja sanoisin: "no miekkoiseni, tuleppa nyt perässä".

Samallaisen sisällisen mielenkuohun vaikutuksesta ja punnitsevan arvostelun puutteesta, kun St Jérôme tuli alas ja sanoi minulle, etten enää saa olla täällä, koska olin niin huonosti käyttäytynyt ja osannut läksyni, ja että heti menisin ylös, minä näytin hänelle kieltä enkä mennyt.

Ensi hetkellä St Jérôme ei voinut sanoa sanaakaan hämmästyksestä ja vihasta.

– C'est bien, sanoi hän saavuttaen minut: – olen jo monasti uhannut teitä rangaistuksella, josta mummonne on tahtonut teitä vapauttaa; mutta nyt näen, että ilman vitsaa teitä ei mitenkään saa tottelemaan, ja vitsaa te siis saattekin.

Hän sanoi tämän niin kovasti, että kaikki kuulivat. Veri syöksähti tavattomalla voimalla sydämmeeni; minä tunsin kuinka kovasti se lyö, kuinka kasvoni kalpenevat ja kuinka huuleni alkavat tahtomattani vavahdella. Taisin olla tällä hetkellä pelottavan näkönen, koska St Jérôme, välttämättä katsettani, tarttui äkisti käteeni; mutta tuskin olin tuntenut hänen kätensä kosketuksen kuin minun tuli niin paha olla, että unohtaen koko maailman tempasin käteni irti ja löin häntä koko voimastani.

– Mikä sinua vaivaa? sanoi Volodja, joka kauhistuen ja hämmästyen oli nähnyt tekoni.

– Anna minun olla! huusin minä itku suussa: – ei kukaan teistä välitä minusta eikä kukaan ymmärrä, kuinka onneton minä olen. Kaikki te olette ilkeät, inhottavat, lisäsin minä jonkinlaisessa hurjassa raivossa kääntyen koko seuran puoleen.

Mutta samassa St Jérôme ankarana ja kalpeana tuli uudestaan luokseni enkä ehtinyt vielä valmistautua puolustamaan itseäni, kun hän jo väkevällä liikkeellä aivan kuin ruuvipenkkiin puristi molemmat käteni yhteen ja alkoi raastaa minua jonnekin pois. Päätäni pyörrytti mielenkuohusta; muistan ainoastaan, että minä epätoivoisesti hakkasin päätäni ja viskelin polviani niin kauan kuin oli vähäkin voimia; muistan, että nenäni usean kerran sattui jonkun reisiin, että suuhuni joutui jonkun verkatakki, että ympärilläni joka taholla tuntui jonkun jalkoja, tomun hajua ja violette-veden tuoksua, jota St Jérôme käytti hajuvetenä.

Muutaman minutin kuluttua paiskautui kopukan ovi minun jälkeeni.

– Vasili! sanoi hän inhottavalla, voitonriemuisella äänellä – tuo vitsat tänne! —

XV. MIETTEITÄ

Olisinko siihen aikaan todella voinut luulla, että jäisin eloon kaikkien näiden minua kohdanneiden onnettomuuksien jälkeen, ja että tulee aika, jolloin voin rauhallisesti niitä muistella?..

Muistaessani mitä olin tehnyt en voinut kuvailla mitä seurauksia tästä kaikesta oli tuleva, mutta hämäästi tunsin auttamattomasti hukkuvani. Aluksi vallitsi ympärilläni täydellinen hiljaisuus, tai ainakin minusta ankaran mielenkuohun tähden niin tuntui, mutta vähitellen aloin erottaa ääniä. Vasili tuli alhaalta ja viskattuaan jonkun luudantapaisen esineen ikkunalle pani haukotellen pitkäkseen. Alhaalta kuului kotiopettajan äänekäs puhe – (luultavasti hän puhui minusta), sitten lasten ääniä, sitten naurua, juoksua, mutta jonkun minutin kuluttua alkoi talossa sen tavallinen liike, aivan kuin ei kukaan olisi tietänyt tai välittänyt siitä, että minä istuin pimeässä kopukassa.

En minä itkenyt, mutta joku kiveä raskaampi paino oli sydämmelläni. Ajatukset ja kuvat kulkivat kiihtyvällä nopeudella häiriytyneessä mielikuvituksessani; mutta minua kohdanneen onnettomuuden muisto yhä katkasi niiden oikullista ketjua ja minä uudestaan jouduin epätietoisuuden, toivottomuuden ja pelon umpisokkeloon.

Toisinaan rupesin ajattelemaan, että täytyy löytyä joku tuntematon syy tuohon kaikkien vihaan minua kohtaan. (Sillä hetkellä olin aivan vakuutettu siitä, että kaikki, alkaen mummosta Filip kusiin asti. inhoovat minua ja nauttivat minun kärsimyksistäni). Minä varmaan en ole äitini ja isäni poika, enkä Volodjan veli, vaan onneton orpo, armoihin otettu löytölapsi, – ajattelin itsekseni; ja tämä mahdoton ajatus tuotti minulle jonkinlaista surunsekaista lohdutusta ja tuntui aivan todenmukaiselta. Minun teki mieleni ajatella, ettei onnettomuuteni ollut syynä omat pahat tekoni, vaan se, että kohtaloni oli muka "hamasta syntymästäni saakka" sellainen ollut, ja mielihyvää tuotti myöskin se, että kohtaloni muistutti onnettoman Karl Ivanovitshin kohtaloa.

"Mutta miksi peittäisin tätä salaisuutta, kun kerran olen itse sen perille päässyt?" ajattelen edelleen: – huomispäivänä menen isäni eteen ja sanon hänelle: "isä, turhaan sinä peittelet minulta syntymiseni salaisuutta: minä tiedän kaikki". Hän sanoo siihen: minkä sille taitaa, ystäväni, ennen tai myöhemmin olisit kuitenkin sen saanut tietää, – sinä et ole minun poikani, mutta minä olen ottanut sinut ottopojakseni ja jos sinä olet ansaitseva minun rakkauttani, niin en jätä sinua milloinkaan, ja minä vastaan hänelle: "isä, – vaikka enhän ole oikeutettu nimittämään sinua tällä nimellä, mutta käytän sitä nyt viimeisen kerran, – minä olen aina sinua rakastanut ja tulen rakastamaan, en ole milloinkaan unohtava, että olet hyväntekijäni, vaan taloosi en enää voi jättää. Täällä ei kukaan minua rakasta, ja St Jérôme on päälliseksi vannonut kukistavansa minut. Joko hänen taikka minun on jättäminen talosi, sillä minä en vastaa omasta itsestäni; siihen määrään inhoan tuota miestä, että olen valmis vaikka mihin. Minä tapan hänet." Niin minun pitääkin sanoa: "isä, minä tapan hänet". Isä alkaa rukoilla minua, mutta minä teen kädelläni kieltävän liikkeen, sanon hänelle: ei, ystäväni, hyväntekijäni, me emme voi elää saman katon alla, anna siis minun mennä: ja sitten minä syleilen häntä ja sanon hänelle jostakin syystä ranskaksi: "Oh, mon père, oh, mon bienfaiteur donne-moi pour la dernière fois ta bénédiction et que la volonté de Dieu soit faite!" Ja istuen kirstulla pimeässä kopukassa minä itkeä nyyhkytän näitä ajatellessani. Mutta äkkiä juolahtaa mieleeni minua odottava häpeällinen rangaistus, näen todellisuuden sen oikeassa valossa, ja mietteet siinä silmänräpäyksessä häviävät.

Toisinaan taas kuvittelen olevani jo vapaudessa ulkopuolella kotiamme. Minä tulen husaariksi ja lähdän sotaan. Kaikilta tahoilta hyökkää vihollinen kimppuuni, minä huiskutan sapeliani ja tapan yhden, tapan toisen, tapan kolmannen. Vihdoin, nääntyen haavoihin ja väsymykseen kaadun maahan ja huudan: "voitto!" Kenraali kannustaa hevosesensa minun luokseni ja kysyy: "missä on hän, meidän vapauttajamme?" Hänelle näytetään minua, hän lankee minun kaulaani ja ilonkyyneleet silmissä huutaa: "voitto!" Minä paranen haavoistani ja käsi mustan vaatteen kannattamana kävelen Tverskoin

bulevardilla. Minä olen kenraali! Mutta nyt kohtaa minut *Keisari* ja kysyy: kuka on tuo haavoitettu nuorukainen? Hänelle vastataan, että se on tunnettu sankari Nikolai. Keisari lähestyy minua ja sanoo: "kiitän sinua. Teen kaikki mitä ikinä sinä minulta pyytänetkin". Minä kumarran kunnioituksella ja miekkaani nojautuen puhun: "olen onnellinen, suuri keisari, että olen saanut vuodattaa verta isänmaani puolesta, ja tahtoisin antaa elämänikin; mutta jos olet niin armollinen, että sallit minun pyytää sinulta, niin pyydän yhtä ainoata asiaa: salli minun kukistaa viholliseni, tuo muukalainen St Jérôme. Minä haluan kukistaa viholliseni St Jérômen." Asetun julman näkösenä St Jérômen eteen ja puhun hänelle: "sinä olet syypää onnettomuuteeni, à genoux!" Mutta äkkiä säikähdän, että millä hetkellä tahansa voi todellinen St Jérôme astua esiin vitsoineen, ja isänmaatansa puolustava kenraali huomaa jälleen olevansa mitä surkein ja onnettomin olento.

Toisinaan taas muistuu mieleeni Jumala ja minä olen röyhkeästi kysyvinäni häneltä, minkätähden hän rankaisee minua? "Tietääkseni en ole unohtanut aamu- ja iltarukouksia, niin minkä vuoksi minun siis on kärsiminen?" Voin erehtymättä sanoa, että ensimmäisen askeleen niihin uskonnollisiin epäilyksiin, jotka vaivasivat minua poikuuden iällä, tein juuri nyt, ei siksi, että onnettomuus olisi minua vienyt nurinaan ja epäuskoon, vaan siksi että ajatus kaitselmuksen vääryydestä tuli ensi kerran päähäni tämän täydellisen henkisen häiriön ja vuorokautisen yksinäisyyden aikana. Se tuli minun päähäni kuin rikkaruohon siemen, joka sateen jälestä on pudonnut kuohkeaan maahan ja alkaa nopeasti kasvaa ja levittää juuriansa. Toisinaan taas kuvittelin, että ihan varmaan kuolen ja olin näkevinäni S: t Jérômen hämmästyttä, kun hän minun sijaan löytää kopukasta hengettömän ruumiin. Muistellen Natalia Savishnan kertomuksia vainajan sielun vaeltamisesta talossa neljänkymmenen vuorokauden aikana minäkin olin kuolemani jälkeen liitelevinäni näkymättömänä henkenä mummon talon kaikissa huoneissa ja urkkivinani ovatko Ljubotshkan kyyneleet, mummon valitukset todelliset ja mitä isä puhuu St Jérômen kanssa. "Hän oli kelpo poika", sanoo isä kyyneleet silmissä. – "Oli kyllä, vastaa St Jérôme – mutta hyvin vallaton." – "Teidän pitäisi kunnioittaa vainajia, sanoo isä, te olitte syypää hänen kuolemaansa, te säikytitte hänet, hän ei voinut kestää sitä nöyryytystä minkä te hänelle valmistitte... Ulos talostani, pahantekijä!"

Ja St Jérôme lankeaa polvilleen, rupeaa itkemään ja pyytämään armoa. Neljänkymmenen päivän kuluttua nousee sieluni ylös taivaaseen; näen siellä jotain ihmeellisen ihanata, valkeaa, läpikuultavaa, pitkäa, ja tunnen että se on äitini. Tämä jokin valkea kietoutuu ympärilleni ja hyväilee minua; mutta minä olen rauhaton enkä tunne oikein häntä äidiksi. "Jos se olet sinä, sanon minä, niin näyttäydä minulle paremmin, niin että voin syleillä sinua." Ja hänen äänensä vastaa minulle: "täällä olemme kaikki tämmöisiä, en voi sinua paremmin syleillä. Eikö sinun ole näin hyvä olla?" – "On, minun on hyvin hyvä olla, mutta sinä vaan et voi kutkuttaa minua, ja minä en voi suudella sinun käsiäsi..." – "Sitä ei tarvita, täällä on muutenkin ihana olla", puhuu hän ja minä tunnen, että on todellakin ihana olla ja me yhdessä hänen kanssa lennämme yhä ylemmäksi ja ylemmäksi. Tässä kohden minä ikäänkuin herään valveilleni ja tapaan itseni jälleen kirstulla istumassa, pimeässä kopukassa, posket kyynelistä märkänä ja ilman mitään ajatusta toistamassa sanoja: ja me lennämme yhä ylemmäksi ja ylemmäksi. Pitkän aikaa ponnistelen kaikkia mahdollisia voimiani päästäkseni selville asemastani, mutta henkisen katseeni edessä ei nykyisyydessä ole mitään muuta kuin ainoastaan hirveän synkkä, läpipääsemätön seinä. Koetan jälleen palata niihin hauskoihin, onnellisiin haaveihin, joita todellisuuden tieto oli keskeyttänyt; mutta ihmeekseni huomaa, että heti kun pääsen entisten mietteitteni juopaan, näen niiden jatkumisen mahdottomaksi ja, mikä kaikkein ihmeellisintä, ne eivät tuota minulle enää mitään mielihyvää.

XVI

KUN SURVOTAAN, NIIN SAADAAN JAUHOJA

Vietin yöni kopukassa eikä kukaan käynyt minua katsomassa; vasta seuraavana päivänä, eli sunnuntaina, minä siirrettiin pieneen, luokkahuoneen vieressä olevaan huoneeseen, ja jätettiin jälleen lukon taakse. Rupesin toivomaan, että rangaistukseni rajottuu tähän vankeuteen, ja ajatukseni alkoivat rauhottua, kun sikeä uni oli minua vahvistanut, kun sain nähdä auringon leikkivän jäätyneiden ikkunalasien kuvioissa ja kadulta kuulin jokapäiväistä tavallista melua; yksinäisyys tuntui sentään hyvin raskaalta: olisin tahtonut liikkua, kertoa jollekin kaiken mikä oli sydämmelleni kerääntynyt, mutta ympärilläni ei ollut ainoatakaan elävää olentoa. Tämä asemani oli sitäkin vastenmielisempi, kun huolimatta inhostani en saattanut olla kuulematta kuinka St Jérôme aivan rauhallisena vihelteli joitakin iloisia laulunpätkiä käyskennellen huoneessa. Olin aivan varma siitä, ettei häntä lainkaan haluttanut viheltää, vaan hän teki sitä ainoastaan kiusatakseen minua.

Kahden aikaan St Jérôme ja Volodja menivät alas, ja Nikolai toi minulle päivällisen, ja kun hänelle kerroin mitä olin tehnyt ja mikä minua nyt odottaa, hän sanoi:

– Älkää huoliko surra, herra! – kun survotaan, niin saadaan jauhoja. Vaikka tämä sananparsi, joka joskus myöhemminkin antoi minulle lujutta ja mielenmalttia, tosin rauhotti minua, niin juuri se seikka, ettei minulle tuotu ainoastaan leipää ja vettä, vaan koko päivällinen, torttuineenkin, sai minut kovasti ajatuksiini. Ellei olisi edes tuotu torttuja, niin se olisi merkinnyt, että minua rangaistaan vankeudella, mutta nyt täytyi ajatella, etten olekaan vielä rangaistu, – että olen ainoastaan vahingollisena ihmisenä erotettu muista, ja että rangaistus on vielä edessäni. Ollessani syventynyt tämän kysymyksen ratkaisemiseen, käännähti avain vankikoppini lukossa ja St Jérôme kasvot synkän virallisina astui huoneeseen.

– Menkäämme mummon luo, sanoi hän katsomatta minuun.

Minä olisin vähän puhdistanut liituun tahraantuneita nuttuni hihoja ennenkuin läksin huoneesta, mutta St Jérôme sanoi minulle, että tuo oli kokonaan tarpeetonta, aivan kuin sieluntilani olisi ollut jo niin surkealla kannalla, ettei ulkonäöstä edes maksanut vaivaa huolehtia.

Katinka, Ljubotshka ja Volodja katsahtivat minuun silloin kuin St Jérôme kädestä pidellen talutti minua salin läpi; aivan samalla ilmeellä he katsahtivat minuun kuin me tavallisesti katselimme vankeja, joita maanantaisin kuljetettiin ikkunamme ohi. Ja kuin lähestyin mummon nojatuolia aikoen suudella hänen kättänsä, kääntyi hän minusta pois ja piilotti kätensä mantiljin alle.

– Jaha, hyvä ystäväni, sanoi hän jotenkin kauan vaiti oltuaan ja kiireestä kantapähän minua silmäillen, niin etten tiennyt minne katsoa ja minne käteni pistää: – voimpa sanoa, että annatte todellakin suurta arvoa rakkaudelleni ja tuotatte minulle tosi iloa. Mr St Jérôme, joka on pyynnöstäni ottanut pitääkseen huolta teidän kasvatuksestanne, ei tahdo enää jäädä talooni. Minkätähden? Teidän tähtenne, rakas ystävä. Minä toivoin, että tulisitte olemaan kiitollinen, jatkoi hän venyttäen joka sanaansa ja äänellä, joka osotti hänen edeltäpäin valmistaneen puheensa – hänen huolenpidostaan ja vaivoistaan, että te ymmärrätte arvostella hänen ansioitaan, mutta te, maitonaama, poikanulikka olette uskaltaneet kohottaa kättä häntä vastaan! Erittäin kaunista! Mainiota!! Minäkin alan ajatella, ettette pysty käsittämään mitä sivistynyt käytös vaatii, ja että teitä kohtaan täytyy käyttää muita, alhaisempia keinoja... Pyydä paikalla anteeksi, lisäsi hän ankaran käskevällä äänellä osottaen St Jérômeen: – kuuletko?

Minä katsahdin mummon käden suuntaan ja nähtyäni St Jérômen verkanutun, käännyn pois enkä liikahtanut paikaltani, jälleen alkaen tuntea sydämmen tyrmistymistä.

– No? ettekö kuule mitä teille sanon?

Koko ruumiini vapisi, mutta en sittenkään liikkunut.

– Koko! sanoi mummo luultavasti huomattuaan sisälliset kärsimyksen!. – Koko, sanoi hän ei enää käskevällä vaan pikemmin hellällä äänellä: – sinäkö se olet?

– Mummo! minä en pyydä häneltä anteeksi mistään hinnasta... sanoin minä ja keskeytin äkkiä, tuntien etten voi estää kyyneleitä, jos vielä sanankin sanon.

– Minä käsken sinua, minä pyydän. Mikset tee?

– Minä... minä... en... tahdo... en voi, sain minä sanotuksi ja pidätetyt rintaan keräytyneet nyyhkytykset äkkiä puhkasivat esteen ja tulvahtivat esiin epätoivoisella voimalla.

– C'est ainsi que vous obeissez à votre seconde mère, c'est ainsi que vous reconnaissez ses bontés, sanoi St Jérôme traagillisella äänellä: – à genoux!

– Voi Jumalani, jospa hän olisi tämän nähnyt! sanoi mummo kääntyen minusta ja pyyhkien kyyneleitä. – Jospa hän olisi nähnyt!.. mutta kaikki on parhaaksi! Ei, hän ei olisi kestänyt tätä surua, ei olisi.

Ja mummo itki yhä kovemmin. Minä itkin myös mutta anteeksi pyytämistä en ajatellutkaan.

– Tranquillisez-vous au nom du ciel, M-me la comtesse, puhui St Jérôme.

Mutta mummo ei enää kuunnellut häntä, vaan oli peittänyt kasvot käsiinsä ja hänen nyyhkytyksensä muuttuivat hysteerilliseksi nikotukseksi. Sisälle juoksi pelästyneenä Mimmi ja Gasha, alkoi tuntua jonkinlaisten spriivesien hajua, ja koko talossa nousi yhtäkkiä juoksua ja kuiskutuksia.

– Nauttikaa nyt teoistanne, sanoi St Jérôme taluttaen minua takasin ylös.

– Voi sentään, mitä olenkaan tehnyt! mikä olenkaan hirmuinen pahantekijä!

Heti kun St Jérôme, käskettyään minun mennä omaan huoneeseeni, oli laskeutunut alas, niin minä ymmärtämättä mitä tein läksin juoksemaan suuria rappusia myöten, jotka veivät kadulle.

Oliko aikomukseni kokonaan karata talosta vai hukuttaa itseni en muista; tiedän ainoastaan että kädet painettuina kasvojani vastaan, ollakseni ketään näkemättä, juoksin rappusia myöten yhä kauemmas.

– Seis poika! huusi minulle äkkiä tuttu ääni. – Sinuapa juuri hainkin, poika kulta!

Minä aijoin ensin juosta ohi, mutta isä tarttui käteeni ja sanoi ankarasti:

– Tuleppa tänne, velikulka! – kuinka olet uskaltanut kajota portfoljiin minun työhuoneessani? sanoi hän taluttaen minua pieneen vastaanottohuoneeseen. – Mitä? miksi vaikenet? Mitä? lisäsi hän ottaen kiinni korvastani.

– Olen syyllinen, sanoin minä: – en itsekään tiedä mikä minuun oli tullut.

– Vai et tiedä mikä sinuun oli tullut, vai et tiedä, vai et tiedä, vai et tiedä, vai et tiedä, toisti hän joka sanalla nytkäyttäen korvaani: – vieläkö toisten pistät nokkaasi joka paikkaan, vieläkö? vieläkö?

Vaikka tunsin korvassani mitä suurinta kipua en minä itkenyt, vaan koin miellyttävää siveellistä tunnetta. Heti kun isä oli päästänyt minun korvani, tartuin hänen käteensä ja itkien rupesin sitä suutelemaan.

– Lyö minua vielä, puhuin minä itkussa: – kovemmin, kipeämmin, minä olen kelvoton, huono ja onneton ihminen!

– Mikä sinun on? sanoi hän kevyesti lykäten minua luotaan.

– En, en mene pois, sanoin minä ja tartuin hänen nuttuunsa. – Kaikki vihaavat minua, sen tiedän, mutta Jumalan tähden, kuule sinä minua, suojele minua, taikka aja kotoa. Minä en voi elää hänen kanssaan, hän koettaa kaikin tavoin alentaa minua, käskee polvilleen eteensä, tahtoo ruoskia minua. Minä en voi, en minä ole pieni, en minä sitä kestä, minä kuolen, tapan itseni. Hän oli sanonut mummolle, että olen lurjus, nyt mummo on kipeänä ja ehkä kuolee minun tähteni, minä... hä... nen... Jumalan tähden, anna vitsaa... miksi... kiu... kiu... sa... ta... an...

Kyyneleet olivat tukehuttaa minut, minä istuin sohvalle enkä voinut enää puhua, pääni kallistui hänen polvilleen, minä nyyhkytin niin että tuntui kuin minun olisi heti pitänyt kuolla.

– Mikä sinua vaivaa, poika paha, sanoi isä osanottavasti ja kumartui minun puoleeni.

– Hän on tyranni... kiusaajani... kuolen... ei kukaan välitä minusta! sain vaivalla sanotuksi ja senjälkeen minua alkoi puistattaa.

Isä otti minut syliinsä ja vei makuuhuoneeseen. Minä nukuin.

Herättyäni oli jo hyvin myöhäinen, yksinäinen kynttilä paloi vuoteeni vieressä ja huoneessa istuivat kotilääkärimme, Mimmi ja Ljubotshka. Heidän kasvoistaan päättäen he näyttivät pelkäävän minun sairastuvan. Mutta minun olikin niin hyvä ja keveä olla kahdentoista tuntisen nukkumisen jälkeen, että olisin heti hypähtänyt vuoteeltani, ellen olisi pitänyt parempana antaa heidän jäädä siihen luuloon että olin sairas.

XVII VIHA

Niin, tämä oli todellista vihan tunnetta, ei semmoista vihaa, josta ainoastaan kirjoitetaan romaaneissa ja johon voin olla uskomatta, ei semmoista, joka muka nauttii pahan tekemisestä ihmiselle, vaan semmoista vihaa, jota seuraa vastustamaton inho asianomaiseen ihmiseen, vaikka tämä ihminen näyttäisi ansaitsevan kunnioitusta, – joka tekee vastenmieliseksi hänen tukkansa, kaulansa, käyntinsä, äänensä, kaikki hänen jäsenensä, kaikki hänen liikkeensä, ja samassa kuitenkin jollakin käsittämättömällä voimalla vetää hänen luoksensa ja panee levottomalla tarkkaavaisuudella seuraamaan kaikkia hänen vähimpiäkin tekoja. Semmoista inhoa minä tunsin St Jérômeen.

St Jérôme oli asunut meillä jo puolitoista vuotta. Arvostellen nyt kylmäverisesti tätä miestä, pidän häntä hyvänä ranskalaisena, mutta ranskalaisena mitä suurimmassa määrässä. Hän ei ollut tyhmä, oli jotenkin hyvin oppinut ja täytti hyvin velvollisuutensa meihin nähden, mutta hänessä oli tuo hänen kansalaisilleen omituinen ja venäläiselle luonteelle niin vieras keveän itsekkyyden, kunnianhimon, röyhkeyden ja alkuperäisen itseluottamuksen piirre. Tuo kaikki oli minulle ylen vastenmielistä. On itsestään ymmärrettävää, että mummo oli hänelle selittänyt mielipiteensä ruumiinrangaistuksesta niin ettei hän uskaltanut lyödä meitä; mutta siitä huolimatta hän usein uhkasi antaa selkään erittäinkin minulle, ja lausui sanan fouetter (jotenkin fouatter) niin inhottavasti ja semmoisella painolla, kuin olisi minun pieksämiseni tuottanut hänelle mitä suurinta nautintoa.

En yhtään pelännyt rangaistuksen kipua, en ollut koskaan sitä kokenut, mutta yksin ajatuskin, että St Jérôme voi lyödä minua, saattoi minut tukehutetun epätoivon ja vihan raskaaseen mielialaan.

Olihan joskus sattunut, että Karl Ivanovitsh harmistuessaan oli toiminut linjaalin tai remmin välityksellä, mutta tätä muistelen ilman vähintäkään apeutta. Siihenkin aikaan, josta nyt puhun (jolloin olin neljäntoistavuotias), jos vaan Karl Ivanovitsh olisi sattunut lyömään minua, olisin kylmäverisesti hänen iskujansa kantanut. Karl Ivanovitshia minä rakastin, muistin häntä siitä saakka kuin itseänikin, ja olin tottunut pitämään häntä perheemme jäsenenä; mutta St Jérôme oli ylpeä, itseensä tyytyväinen mies, jota kohtaan minulla ei ollut mitään muita tunteita kuin tuo ehdoton kunnioitus, jota kaikki muutkin suuret minussa herättivät. Karl Ivanovitsh oli lystikäs lastenhoitaja-ukko, jota minä rakastin sydämmestäni, vaikka tosin asetin kuitenkin alapuolelle itseäni, yhteiskunnallista asemaamme lapsellisesti arvostellessani.

St Jérôme sitävastoin oli sivistynyt, kaunis, nuori keikari, joka aina asetti itsensä kaikkien muiden rinnalle.

Karl Ivanovitsh torui ja rankaisi meitä aina kylmäverisesti; näkyi että hän piti tuota tosin välttämättömänä, mutta kaikessa tapauksessa epämiellyttävänä velvollisuutena. St Jérôme sitävastoin rakasti esiintyä rankaisijana; rangastessaan hän näytti sitä tekevän enemmän omaksi huviksensa kuin meidän hyödyksemme. Hän nautti omasta ylevyydestään. Hänen komeat ranskalaiset lauseensa, joissa hän käytti voimakkaita korkoja viimeisellä tavulla, olivat minusta sanomattoman inhottavia. Karl Ivanovitsh käytti suuttuessaan sanoja: "nukkekomedia, vallaton nulikka, espanjalainen laastari". St Jérôme nimitti meitä mauvais sujet, vilain garnement y.m. nimityksillä, jotka loukkasivat oman arvoni tuntoa.

Karl Ivanovitsh käski meitä polvillemme, kasvot nurkkaan päin kääntyneinä, ja rangaistuksena oli se ruumiillinen kipu, jonka tämä asento tuotti; St Jérôme, pullistaen rintaansa ja tehden kädellään mahtavan liikkeen, huusi traagillisella äänellä: "à genoux, mauvais sujet!" käski polvistumaan kääntyneenä häneen päin ja pyytämään armoa. Rangaistus tarkoitti nöyryyttämistä.

Minua ei siis rangaistu, eikä kukaan edes muistuttanut minulle mitä oli tapahtunut; mutta en vaan voinut unohtaa kaikkea mitä olin saanut näinä kahtena päivänä kokea: epätoivoa, häpeää, pelkoa ja vihaa. Vaikka St Jérôme siitä pitäen ei näyttänyt minusta mitään välittävän eikä paljon puuhannut minun kanssani, en minä puolestani voinut tottua katsomaan häneen välinpitämättömästi.

Joka kerta kun katseemme sattumalta kohtasivat toisensa, näytti minusta, että silmissäni ilmeni liian selvä vihamielisyys ja minä koetin tehdä ilmeeni välinpitämättömäksi, mutta silloin taas näytti, että hän ymmärtää teeskentelyni; minä punastuin ja käännyin kokonaan pois.

Sanalla sanoen minun oli sanomattoman vaikeata olla missään suhteessa häneen.

XVIII PIIKAINKAMARI

Tunsin itseni yhä yksinäisemmäksi, ja päähuvinani olivat yksinäisyydessä tehdyt havainnot ja mietiskely. Mietiskelyni esineestä kerron seuraavassa luvussa; mutta havaintoni näyttämö oli etupäässä piikain kamari, jossa kehittyi mieltäni kiinnittävä ja liikuttava romaani. Tämän romaanin sankarittarena oli tietysti Masha. Hän oli rakastunut Vasiliin, joka oli häntä tuntenut jo silloin kuin hän eli vapaana, ja Vasili oli jo silloin luvannut ottaa hänet vaimokseen. Kohtalo, joka oli erottanut heidät viisi vuotta sitten, oli heidät jälleen yhdistänyt mummon talossa, vaan heidän rakkauteensa tuli nyt este Nikolain puolelta (joka oli Mashan setä). Tämä Nikolai ei tahtonut kuulla puhuttavankaan Mashan naimisista Vasilin kanssa, jota sanoi maltittomaksi ja holtittomaksi mieheksi.

Tämä este vaikutti, että tuo ennen jotenkin kylmäverinen ja leväperäinen Vasili äkkiä rakastui Mashaan, ja rakastui niinkuin suinkin voi rakastua räätälinammattia harjottava maaorja vaaleanpunasessa paidassaan, tukka voideltuna.

Vaikka hänen rakkautensa ilmestyi jotenkin merkillisellä tavalla (niinpä hän esimerkiksi Mashaa kohdatessaan aina koetti tuottaa tälle kipua, joko nipistämällä taikka lyömällä, taikka puristamalla niin voimakkaasti, että toinen tuskin saattoi hengittää), niin oli hänen rakkautensa kuitenkin vilpityn, jonka osottaa jo sekin seikka, että siitä pitäen kuin Nikolai todenperästä kielsi Mashan häneltä, Vasili alkoi surusta juoda, vetelehtiä kapakoissa, rähistä, sanalla sanoen käyttäytyä niin huonosti, että monta kertaa joutui häpeällisen rangaistuksen alaiseksi poliisikonttoorissa. – Mutta nämä hänen tekonsa ja niiden seuraukset tuntuivat Mashasta olevan pelkkää ansiota ja vielä enensivät hänen rakkautensa Vasiliin. Kun Vasilia pidettiin poliisiputkassa, niin Masha kaiket päivät silmiä pyyhkimättä itki, valitteli kovaa kohtaloansa Gashalle (joka otti harrasta osaa onnettomien rakastuneiden asiaan) ja ylenkatsoen setänsä haukkumisia ja lyöntejä juoksenteli salaa poliisikonttooriin ystäväänsä tapaamassa ja lohduttelemassa.

Älkääpä paheksuko lukija sitä seuraa, johon teidät saatan. Ellei sielussanne ole laimenneet rakkauden ja osanoton kielet, niin piikain kamarissakin voivat helähdellä äänet, joista ne löytävät vastinetta. Suvainneteko seurata minua sinne vai ette, kaikissa tapauksissa minä lähden rappusten porraslavalle, josta näen kaikki mitä piikain kamarissa tapahtuu. – Tuossa on pankko ja pankolla näkyy silitysrauta, pahvinukke nenä särkyneenä, pesuamme, pesuastia; tuossa on ikkuna, jonka laudalla seuraavat esineet muodostavat epäjärjestyksen: musta vahapalanen, silkkivyöhytti, puoleksi syöty kurkku, ja konfektirasia; tuossapa on myöskin suuri, punanen pöytä, jonka päällä ompelusta painamassa on karttuunivaatteeseen ommeltu tiilikivi ja jonka ääressä istuu hän vaalean punasessa puvussa, joka on minun mielikkipukuni, ja sinisessä huivissa, joka niinikään minua suuresti viehättää. Hän ompelee, silloin tällöin pysähtyen vähän raapimaan neulalla päätänsä tai kynttilänsydäntä korjaamaan, ja minä katselen ja ajattelen: miksi hän ei ole syntynyt säätyläisnaisiksi noine kirkkaine sinisilmineen, tavattoman suurine vaaleine palmikkoineen ja korkeine rintoineen? Kuinka hyvin hänen sopisi istua vierashuoneessa, vaalean punasilla nauhoilla varustettu pitsimyssy päässä ja vadelmanpunanen silkkikapotti yllä, ei semmoisessa kapotissa kuin Mimmillä on, vaan semmoisessa kuin olin nähnyt Tverskoin bulevardilla. Hän ompelisi korusompelusta, ja minä katselisin häntä peiliin, ja mitä ikinä hän tahtoisi, sen minä tekisin; auttaisin hänen ylleen päällysvaatteet, ruuan itse tarjoisin...

Ja mikä juopunut naama ja inhottava muoto on tuolla Vasililla ahtaine takkineen, joka on pingotettu likasen, vaaleanpunasen, housujen ulkopuolelle jätetyn paidan päälle! Jokaisessa hänen liikkeessään, jokaisessa hänen selkensä kumarruksessa olen näkevinäni selviä tuntomerkkiä inhottavasta rangaistuksesta, joka on häntä kohdannut...

– Mitä, joko Vasili on taas? sanoi Masha pistäen neulan tyynyyn, nostamatta päätä tervehdykseksi huoneeseen astuvalle Vasilille.

– Kuinkas muuten? voiko häneltä mitään hyvää odottaa, vastasi Vasili: – kunpa edes antaisi varman päätöksen; muuten tässä ihan suotta menehdyn, ja ihan vaan hänen tähtensä!

– Tahdotteko teetä? sanoi Nadjozha, toinen sisäpiika.

– Kiitän nöyryimmästi. Ja minkä vuoksi se rosvo sitten vihaa, se sinun setäsi, minkä vuoksi? senvuoksi että minulla on oikeat vaatteet, että kävelen niinkuin pitää. Sanalla sanottu: helvetti! päätti Vasili.

– Pitää olla nöyrä, sanoi Masha puraisten rihman poikki: – mutta te sensijaan aina...

– En jaksa enää, siinä koko syy!

Samassa kuului mummon huoneesta oven paiskaus ja Gashan muriseva ääni.

Gasha kuului nousevan ylös rappusia.

– Minkä sille tekee, kun ei se piru itsekään tiedä mitä tahtoo, kirottu akka! Herra antakoon minulle syntini anteeksi, murahteli hän.

– Nöyrin palvelijanne! sanoi Vasili nousten häntä tervehtimään.

– Onpa teitä täällä taas! vastasi Gasha uhkaavasti katsahtaen Vasiliin: – mitä sinä vetelehdit? onko täällä mikä paikka käydä työstämässä...

– Aijoin teidän terveyttänne tiedustella, sanoi Vasili arasti.

– Kohta heitän vaivaisen henkeni, siinä on minun terveyteni, huusi täyttä kurkkua vielä vihasempana Gasha.

Vasili rupesi nauramaan.

– Tässä ei ole mitään nauramista, ja kun sanon mene matkaas, niin mars! Katsos heittiötä, tuokin sika menisi muka naimisiin! No, mars matkaas!

Ja polkien jalkaansa Gasha meni huoneeseensa sekä paiskasi oven semmoisella voimalla, että lasit tärahtelivät ikkunoissa.

Väliseinän takaa vielä kauan aikaa kuului kuinka hän yhä pauhaten, kaikkia toruen ja omaa oloansa kiroten paiskeli tavaroitansa ja repi lempikissaansa korvista: vihdoin ovi aukeni ja ulos lensi hännästä viskattu surkeasti naukuva kissa.

– Taidan tulla toisen kerran teetä juomaan, kuiskasi Vasili: – näkemiin asti.

– Annahan olla, sanoi Nadjozha silmää iskien: – minä menen teekyökkiä katsomaan.

– Kyllä minä tästä lopun teen, sanoi Vasili istuutuen lähemmä Mashaa, heti kun Nadjozha oli lähtenyt huoneesta: – joko menen kreivittären puheille ja kerron kuinka asiat ovat, taikka sitten... heitän kaikki ja pakenen niin pitkälle kuin tietä piisaa, jumalauta.

– Mihinkäs minä jään...

– Sinuapa minun tuleekin surku, muuten olisinkin jo aikaa sitten vapaudessa.

– Miksikäs sinä Vasili et ole tuonut minulle paitojasi pestäväksi, sanoi Masha vähän vaiti oltuaan: katsoppas kuinka hihansuut ovat mustina, lisäsi hän.

Samassa kuului alhaalta mummon kellonsoitto ja Gasha tuli jälleen ulos huoneestaan.

– Mitä sinä lurjus tytöstä haet? sanoi Gasha tyrkäten Vasilia oveen päin: – taitaa olla lysti katsella kuinka tyttö itkee. Ulos täältä! Ja mitä hyvää tuokin polonen on hänestä löytänyt? Eikö setä ole sinua jo kylläksi lyönyt hänen tähtensä?

– En huoli kestään muusta, enkä rakasta ketään muuta, vaikka minut siihen paikkaan löisit kuoliaaksi, sanoi Masha äkkiä ruveten itkemään.

Kauan aikaa katselin Mashaa, joka kirstulla loikoen pyyhki huivillaan kyyneleitä, ja minä yrittelin jos joltakin kannalta katsoa Vasiliin, löytäkseni hänessä sen puolen, joka Mashasta näytti niin viehättävältä. Mutta vaikka vilpittömästi otin osaa hänen suruunsa, en kuitenkaan mitenkään voinut käsittää, kuinka niin ihana olento kuin Masha minun silmissäni oli taisi olla rakastunut Vasiliin.

"Kun tulen suureksi", mietiskelin minä palattuani ylös omaan huoneeseeni, – "niin saan Petrovskin kartanon haltuuni ja Vasili ja Masha tulevat olemaan minun maaorjiani. Minä istun työhuoneessani ja poltan piippua, Masha kulkee silitysrauta kädessä kyökkiin. Minä sanon: 'käskekää Masha tänne'. Hän tulee ja huoneessa ei ole ketään... samassa Vasili astuu sisään ja nähtyään

Mashan sanoo: 'mennyt on minun onneni!' ja Masha rupeaa myöskin itkemään; mutta minä sanon: 'Vasili! tiedän sinun rakastavan häntä ja hänen rakastavan sinua, tuossa saat 1000 ruplaa, ota ne, nai hänet ja Jumala olkoon kanssasi', mutta itse menen kabinettiin". – Lukemattomien ajatusten ja haaveiden joukossa, jotka mitään jälkeä jättämättä kulkevat ohi ymmärryksessä ja mielikuvituksessa, on myös semmoisia, jotka niihin jättävät syvän, tuntuvaan vaon: niin että usein varsinaisen ajatuksen ollessa haihtunut muistosta, siinä on ainoastaan tunto, että jotain hyvää oli päässä liikkunut, – tuntuu ajatuksen jälki, ja sitä koettaa uudestaan eleille herättää. Sellaisen syvän jäljen jätti sieluuni ajatus oman tunteeni uhraamisesta Mashan hyväksi, jota hän saattoi löytää ainoastaan avioliitosta Vasilin kanssa.

XIX POIKA-IKÄ

Tuskin uskotaan minua, kun kerron millaiset olivat poika-ikäni rakkaimmat ja alituiset ajatukset, – niin suuressa ristiriidassa ne olivat ikäni ja asemani kanssa. Mutta minun mielestäni ristiriita ihmisen aseman ja hänen siveellisen pyrintönsä kanssa on totuuden varmin tunnusmerkki.

Sen vuoden aikana, jona vietin yksinäisyyden, itseäni keskitettyä siveellistä elämää, ehtivät kaikki abstraktiset kysymykset ihmisen tarkotusperästä, tulevasta elämästä, sielun kuolemattomuudesta astua eteeni; ja lapsellinen heikko ymmärrykseni koetti kokemattomuuden koko kiihkolla päästä niiden kysymysten perille, joiden tekeminen edustaa ihmisjärjen korkeinta astetta, mutta joiden ratkaisu ei ole tämän järjen vallassa.

Ihmisjärki näyttää minusta jokaisessa eri henkilössä kulkevan samaa kehityksensä tietä, jota myöten sen kehitys kulkee kokonaisissa sukupolvissa; eri filosoofisten järjestelmän perusajatukset näyttävät minusta muodostavan ihmisjärjen erottamattomia osia, mutta jokainen ihminen enemmän tai vähemmän selvästi tietää niistä jo ennen kuin tunsi mitään filosofisia järjestelmiä.

Nämä ajatukset esiintyivät järjelleni niin hämmästyttävän selvinä, että yritin niitä elämäänikin sovittaa, kuvaellen olevani ensimmäinen, joka olen keksinyt niin yleisiä ja hyödyllisiä totuuksia.

Kerran sain päähäni, että onni ei riipu ulkonaisista seikoista, vaan meidän suhteistamme näihin seikkoihin, – että ihminen, joka on tottunut kärsimyksiä kestämaan, ei voi olla onneton, ja totuttaakseni nyt itseäni kestävyyyteen minä tavattomasta kivusta huolimatta pitelin viisi minuttia erältään ojennetuin käsin Tatishtshevin sanakirjoja, tai menin kopukkaan ja pieksin selkääni nuoralla niin tuntuvasti, että kyyneleet väkisinkin nousivat silmiini.

Toisen kerran taas, kun muistin että kuolema odottaa minua joka hetki, joka minutti, ja voimatta käsittää kuinka ihmiset tähän saakka eivät ole ymmärtäneet, että onnellinen voi olla ainoastaan käyttäen hyväkseen nykyisyyttä ja ollen ajattelematta tulevaisuutta, päätin ja kolmen päivän kuluessa toteutinkin sen, että jätin lukuni ja ainoastaan vuoteella viruen luin hauskuudekseni jotain romaania ja söin mesileipiä, joita ostelin viimeisillä rahoillani.

Toisen kerran taas seistessäni taulun edessä ja piirrellessäni siihen liidulla kaikellaisia kuvioita hämmästytti minua yhtäkkiä ajatus: minkä vuoksi sopusuhtaisuus miellyttää silmää? mitä on sopusuhtaisuus? Se on synnynnäinen tunne, vastasin itselleni. Mihin se perustuu? Onko siis elämän jokaisessa kohdassa sopusuhtaisuutta? Päinvastoin, tuossa olkoon elämä – ja minä piirustin taululle soikean kuvion. – Elämän jälkeen sielu siirtyy ikuisuuteen; tuo olkoon ikuisuus – ja minä piirsin soikean kuvion toisesta päästä viivan taulun ääreen asti. Mutta miksi ei ole toisella puolella samallaista viivaa? Ja mitä ikuisuutta voikaan oikeastaan olla yksipuolisesti ainoastaan toiselta puolelta? Me varmaankin olemme olleet olemassa ennen tätä elämää, vaikka olemme sittemmin kadottaneet muiston siitä.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.